

1. Inleiding

1.1 Doel van de economische wetenschap

= de inspanning die je doet om zoveel mogelijk behoeften te bevredigen rekening houdend met schaarse, alternatief aanwendbare middelen.

1.1.1 Behoefte

= het aanvoelen van een tekort en het verlangen om dit tekort op te heffen.

1. Primaire behoeften: bv. Eten en drinken
2. Immateriële behoeften: bv. Nood aan onderwijs, ontspanning
3. Collectieve- of gemeenschappelijke behoeften: bv. Recreatie, wegen
4. Individuele behoeften: bv. Kleding, huisvesting (subjectiever)

1.1.2 Nuttigheid en keuzeprobleem

Economisch principe: Met gegeven middelen een maximale behoeftebevrediging bereiken.

Economie: De studie van het menselijk streven naar bevrediging van behoefte met behulp van schaarse middelen.

1.1.3 Schaarse middelen (economische- of schaarse goederen)

= goederen zijn schaars wanneer ze in onvoldoende maten aanwezig zijn om volledig in de behoefte van alle mensen te voorzien.

(Een schaars middel kan men ook definiëren als een middel waarvan de verlangde hoeveelheid de beschikbare hoeveelheid zou overtreffen indien het gratis ter beschikking stond.)

1.2 Welvaart en welzijn

Welvaart: de mate waarin mensen met de beschikbare middelen in hun behoeften kunnen voorzien.

Welzijn: bevredigingen van verlangens (vriendschap, liefde) die geen beslag leggen op schaarse middelen.

=> deze vallen niet altijd samen (je kan bijvoorbeeld 3 keer per jaar op reis gaan en heb je dus een goede welvaart maar wie zegt er dat je daar wel behoefte aan hebt, misschien zit die persoon liever rustig thuis een boek te lezen en dan hebben we het over het welzijn.)

1.3 Soorten goederen

1. Vrije goederen: niet schaarse goederen (zijn in natuur overvloedig aanwezig, bv. lucht). Maken geen deel uit van het economisch keuzeprobleem.
2. Economische goederen = schaarse middelen

Bij economische goederen onderscheiden we:

1. **Zuiver individuele goederen:** er is sprake van rivaliteit onder consumenten en de producent kan de consument uitsluiten van gebruik.
2. **Zuiver collectieve goederen:** niet rivaliserend en niet uitsluitbaar. Bv. Diensten van de politie of brandweer.
3. **Quasicollectieve goederen:** komen voor verkoop op de markt in aanmerking maar soms worden ze door sociale of praktische overwegingen door de overheid

aangeboden. Bv. Bij onderwijs is er sprake van rivaliseren, aantal kinderen per klas is beperkt.

Economische goederen kunnen we ook onderverdelen in:

<u>Consumptiegoederen</u>	<u>Investeringsgoederen</u>
<p>= bevredigen onmiddellijk de behoeften van Gezinshuishouding</p> <p>1. Verbruiksgoed:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niet-duurzaam • Kan men slechts eenmaal gebruiken Bv.: een brood <p>2. Gebruiksgoed:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duurzaam • Kan men verschillende malen gebruiken • Bv.: een CD 	<p>= dienen om andere goederen te kunnen produceren. (bedrijfshuishouding)</p> <p>1. Kapitaalgoederen of productiegoederen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duurzaam • Levensduur > 1 jaar • Bv.: Gebouwen, machines,... <p>2. Vlottende investeringsgoederen:</p> <p>Niet duurzaam</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tijdens productieproces verwerkt of vernietigd • Bv.: Grondstoffen, hulpmaterialen

1.4 Consumptie en productie

Consumptie: de aanwending van economische goederen voor niet-productieve doeleinden. Consumenten gaat gepaard met een besteding van het inkomen.

Productie: het scheppen of het toevoegen van waarde (=nuttigheden) aan de economische goederen. Het produceren gaat gepaard met het verwerven van inkomen.

<u>Productiefactoren</u> (middelen die vereist zijn voor de productie)		
Natuur	Arbeid	Kapitaal
Belangrijk als leverancier van grondstoffen en van energie.	Omvat alle arbeidsprestaties (zowel fysiek als intellectueel)	Omvat de reële kapitaalgoederen (= geheel van door de mens geproduceerde productiemiddelen) Kenmerk van deze kapitaalgoederen = slecht indirect (via omweg), bijdragen tot uiteindelijke behoeftebevrediging = omwegproductie

=> samenwerking van deze productiefactoren noemt men de afgeleide (of geproduceerde) productiefactor

1.5 De methode

Inductieve methode: Vertrekt van een groot aantal feitelijke gegevens.

Deductieve methode: Gaat uit van algemeen beginsel waaruit men een nieuw besluit aan afleidt.

1.6 Ceteris paribus-clausule

Een welbepaalde economische verschijnsel zien, afhankelijk van één variabele, terwijl men alle andere waarvan het economisch verschijnsel afhankelijk is, veronderstelt als constant. Onderzoek: samenhang tussen prijs en gevraagde hoeveelheid van dvd's gingen we uit van een aantal veronderstellingen (= ceteris paribus), bv.: koopkracht consument, voorkeuren consument en prijs van dvd-recorder blijven onveranderd.

1.7 Micro-, Meso-, en Macro-economie

Micro: als we individuele gezins- en bedrijfshuishouding bestuderen/beschrijven.

Meso: we bestuderen bepaalde bedrijfstak, sector of regio.

Macro: kijken we naar alle bedrijven, gezinnen en alle overheidshuishoudingen. (dus een heel land)

2. Consumenten

2.1 De keuze v/d optimale goederencombinatie (= evenwicht v/d consument)

De uiteindelijke optimale keuze van de consument wordt bepaald door:

- niet-economische factoren
  - o voorkeuren of preferenties
- economische factoren, prijzen van de goederen, het beschikbaar inkomen (=budget)

2.1.1 De preferenties

- Subjectief (afhankelijk van de eigen individuele voorkeur)
- Voor de economie zijn de preferenties een gegeven Sociale factoren: ~

gezinssituatie vb. Een gezin zonder kinderen heeft een heel ander bestedingspatroon dan een gezin met kinderen.

~ sociale klasse

Mensen kopen bepaalde goederen omdat het bij hun status past.

vb. Het gebruik van een gsm is een populair statussymbool.

~ religie vb. Moslims mogen geen

varkensvlees eten.

~ woonplaats

vb. Mensen op het platteland hebben andere consumptiegewoonten dan mensen die in de stad wonen (bv. wat uitgaan betreft)

~ nationaliteit vb. Belgen zijn grote bierdrinkers, Italianen

drinken veel wijn. Psychologische factoren:

~ persoonlijkheid

Hierbij gaat het om het karakter van de mensen. Een consument kan introvert of extravert zijn, risicozoekend of risicomijdend. Dit heeft allemaal invloed op de preferenties. ~ levensstijl

Hier gaat het om de manier waarop mensen hun tijd en geld besteden.

Soms doen mensen elkaar na è allemaal hetzelfde = bandwagoneffect

Anderen willen zich exclusief gedragen è merkproducten = snobeffect

~ attitude

Mensen leggen een verschillende houding ten aanzien van producten en aanbieders v/d dag. Zo staat B&O voor kwaliteit en exclusieve vormgeving.

Preferenties kunnen uiteraard in de tijd veranderen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren onder invloed van reclame, seizoenen en het ouder worden.

Eerste wet van Gossen

“naarmate men meer beschikt over een aantal eenheden van een bepaald goed, daalt voor de consument het nut dat de laatste eenheid aan het totale nut toevoegt.”

2.1.2 Budget en prijzen Budgetlijn:

- lijn der mogelijkheden
- de rechte doe de combinaties van twee goederen weergeeft die de consument met een bepaald budget kan aanschaffen, rekening houdende met de prijzen van de goederen.

$$PCD \cdot QCD + PBOEK \cdot QBOEK = \text{inkomen (Y)}$$

inkomen kan: - stijgen : curve verschuift naar rechts
                               - dalen : curve verschuift naar links

prijzen kunnen: - stijgen : curve wentelt naar boven
                               - dalen : curve wentelt naar onderen

2.2 De prijsvraagcurve

2.2.1 Afleiding van de individuele vraagcurve

=> **Besluit**: de gevraagde hoeveelheid neemt toe als de prijs van het goed daalt en neemt af als de prijs stijgt. Er bestaat een negatief verband tussen de prijs en de gevraagde hoeveelheid van een bepaald goed vandaar dat de vraagcurve dalend verloopt.

(dit is een beweging langs de vraagcurve, dus geen verschuiving van de vraagcurve)

2.2.2 een beweging langs de individuele vraagcurve =

gevolg van wijziging van de prijs **2.2.3 verschuivingen**

van de individuele vraagcurve

- verandering van het inkomen
- veranderingen in preferentieschaal
- verandering in prijs van andere goederen o complementaire goederen (goederen bevredigen samen een behoefte) o substitueerbare goederen (een gelijkaardig goed)

2.2.4 De collectieve of marktvraagcurve

= totale hoeveelheid die alle consumenten in de markt vragen tegen een reeks van prijzen

Een stijging of daling van de marktvraag kan het gevolg zijn van veranderingen in een aantal factoren:

- de grootte en de samenstelling van de bevolking
vb. vergrijzing van de samenleving : ouderen hebben een andere vraag dan jongeren -
- het inkomen - de
inkomensverdeling
vb. luxe ⇔ noodzakelijke goederen
- de toekomstvooruitzichten
- het vermogen naarmate het bezit stijft, wordt –ceteris paribus- over het algemeen de
neiging tot
sparen zwakker. In dit verband kunnen we wijzen op het **pigou-effect**. (= door een
daling van het algemeen prijsniveau, de reële waarde van de liquide middelen
toeneemt, waardoor consumptie stijgt) 9 hoe groter het bezit, hoe kleiner de behoefte
aan sparen
- de preferenties van de consument vb. mode, ‘in’ zijn,...
- de prijzen van andere goederen

2.3 De elasticiteit van de vraag

2.3.1 De prijselasticiteit van de vraag

EV: de verhouding tussen de procentuele verandering van de gevraagde hoeveelheid en de procentuele verandering van de prijs van het goed.

$$EV = (\Delta Q / Q_{v0}) / (\Delta P / P_0)$$

$$\Delta Q = Q_{v1} - Q_{v0}$$

$$\Delta P = P_1 - P_0$$

Situaties:

- $EV = -1$ of $|EV| = 1 \Rightarrow$ unitair prijselastische vraag
 $\Rightarrow$ evenredige verandering tussen prijs en gevraagde hoeveelheid

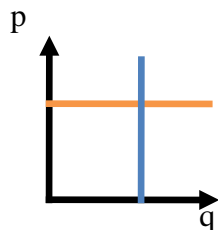
- $EV < -1$ of $|EV| > 1 \Rightarrow$ prijselastische vraag
 $\Rightarrow$ prijsverandering heeft groot effect op gevraagde hoeveelheid

- $-1 < EV < 0$ of $|EV| < 1 \Rightarrow$ prijsinelastische vraag
 $\Rightarrow$ prijsverandering heeft matig effect op de gevraagde hoeveelheid

Extremen:

- volkomen inelastische vraag $\Rightarrow EV = 0$
 $\Rightarrow$ een verandering in prijs veroorzaakt geen verandering in gevraagde hoeveelheid.

- volkomen elastische vraag $\Rightarrow EV = -\infty$
 $\Rightarrow$ consument is uiterst gevoelig voor prijsverandering en onmiddellijk vraag aanpast.

	prijselastisch	unitair prijselastisch	prijsinelastisch
	$EV < -1$	$EV = -1$	$EV > -1$
$P \uparrow \downarrow$	Omzet	Omzet constant	Omzet
$P \downarrow \uparrow$	Omzet	Omzet constant	Omzet

Factoren:

- De aard van de behoefte luxegoederen zijn meer prijselastisch dan essentiële goederen
- Het aandeel van de uitgaven v/e bepaald goed i/h budget v/d consument het % aandeel van het budget dat naar een bepaald goed gaat dit % is groot bij een laag budget, en klein bij een groot budget
- het inkomensniveau van de consument
- de substitueerbaarheid van het goed
  - $\rightarrow$ vraag is elastischer als er meer concurrerende goederen zijn

- de beschouwde tijdsperiode goederen die men regelmatig aankoopt zijn prijselastischer dan goederen die men 'af-en-toe' aankoopt.

2.3.2 De kruiselingse prijselasticiteit van de vraag

De kruiselingse prijselasticiteit van de vraag is de verhouding tussen de procentuele verandering van de gevraagde hoeveelheid van een bepaald goed x en de procentuele verandering van de prijs van een goed y .

Situaties:

- $E_k > 0$: substituten
=> prijsstijging van goed X leidt tot stijging van vraag goed Y
- $E_k < 0$: complementaire goederen (2 goederen vullen elkaar aan)
=> prijsstijging van goed X leidt tot daling van vraag goed Y
- $E_k = 0$: onafhankelijke goederen
=> geen direct verband tussen 2 goederen (geen merkbare invloed van prijsverandering)

2.3.3 De inkomenselasticiteit van de vraag

wet van Engel

“Bij een stijging van het inkomen daalden de uitgaven voor voeding procentueel en namen de uitgaven van luxegoederen procentueel toe.” **Engelkromme (of inkomensvraagcurve)**

= grafische weergave van het verband tussen de gevraagde hoeveelheid van een goed (bij prijzen en referenties) en het inkomen.

Situaties:

- $|E_Y| > 1$: inkomenselastische vraag
=> als inkomen stijgt, neemt de gevraagde hoeveelheid meer dan evenredig toe. (dit vooral bij luxegoederen => inkomensdrempel = men koopt het goed pas vanaf een bepaald inkomen. Beneden het drempelinkomen geeft men voor een luxegoed niets uit.)
- $|E_Y| < 1$: inkomensinelastische vraag (noodzakelijke goederen /Engelgoederen => als inkomen stijgt, neemt gevraagde hoeveelheid minder dan evenredig toe. De engelcurve snijdt de verticale as, want als het inkomen nul is, koopt men noodzakelijke goederen toch door spaargeld te gebruiken.
- $|E_Y| < 0$: Inferieur goed: (bv. minderwaardig vlees) gevraagde hoeveelheid daalt, bij toename inkomens, omdat men overschakelt op goederen van betere kwaliteit.

Wat is nu het praktisch belang van al deze elasticiteitscoëfficiënten?

- De individuele consument stelt daar geen vragen over. Hij gedraagt zich op een bepaalde manier als zijn inkomen en/of de prijzen veranderen. Voor de bedrijven en de overheid liggen de zaken helemaal anders. Bv.:

- een bedrijf kan zich een idee vormen van wat er gebeurt met zijn verkopen als de prijzen van substituten voor zijn product dalen
- een bedrijf kan zo het effect nagaan v/e verhoging v/d indirecte belastingen op zijn verkopen
- de overheid weet met welk soort bedrijven het slechter zal gaan als de beschikbare inkomens afnemen
- de overheid kan een idee krijgen van wat er met de opbrengst v/d BTW gebeurt als de tarieven verlagen
- een bedrijf kan zien aankomen waarop de consumenten het meest bezuinigen als de overheid de tarieven v/d inkomensbelastingen verhoogt
- een bedrijf kan schatten wat er met zijn omzet gaat gebeuren als volgend jaar de inkomens met een bepaald percentage stijgen

2.4 Het consumentengedrag in België => niet kennen!

2.5 Meting van de prijzen, het indexcijfer der consumptieprijzen

Het indexcijfer der consumptieprijzen meet de evolutie van de prijzen bij verbruik.

2.5.1 Voorwaarden waaraan het indexcijfer als prijsmeter moet voldoen

- indexcijfer moet representatief zijn o het geheel van goederen en diensten = indexkorf (FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie stelt deze indexkorf samen aan de hand van de gezinsbudgetenquêtes)
- indexcijfer moet soepel zijn o door voortdurende verandering van smaak, inkomens, nieuwe producten,... o om de 2 jaar wordt de korf geactualiseerd
- indexcijfer moet gewogen zijn o niet ieder product is even belangrijk => wegings- of ponderatiecoëfficiënt

Praktisch gaat men maandelijks als volgt te werk:

- de 520 artikelindexcijfers per lokaliteit (65 gemeenten) berekenen als ongewogen indexcijfer. (= de gemiddelde prijs van elk product te vergelijken met de prijs uit de basisperiode)
- de gewogen samengestelde prijsindex per lokaliteit
=> elk ongewogen cijfer te vermenigvuldigen met zijn wegingscoëfficiënt. (rekening houdend met de gezinsbudgetenquête)
- als laatste stap herleidt men de 65 lokale indexcijfers tot 1 algemeen prijsindexcijfer voor het hele land.

Dit berekend door:

- Algemene directie statistiek
- Centrum voor Informatieverwerking van de FOD Economie, KMO, middenstand en energie

Productenkorf in 12 groepen (volgens Europese Classification of Individual Consumption by Purpose; COICOP-classificatie):

1. voedingsmiddelen en drank
2. tabak
3. kleding en schoeisel
4. huisvesting, water, elektriciteit, gas en andere brandstoffen

5. stoffering, huishoudelijke apparatuur en dagelijks onderhoud van woning
  6. gezondheidsuitgaven
  7. vervoer
  8. communicatie
  9. recreatie en cultuur
  10. onderwijs
  11. hotels, restaurants en cafés
  12. diverse goederen en diensten
- => indexcijfer moet geïjkt zijn

2.5.2 Het indexcijfer der consumptieprijsen

FOD (federale overheidsdienst) actualiseert om de 8 jaar de G&D die NCIP heeft opgenomen in de index en om de 2 jaar is er een minihervorming.

2 belangrijke voordelen:

- weerspiegelt consumptiegedrag
- bepalen van inflatie

NICP : Nationaal Indexcijfer der Consumptie Prijzen
meetinstrument voor de levensduurte van de Belgische huishoudens en houdt dus rekening met alle consumptieve bestedingen van de Belgen, ook als toerist in het buitenland.

GICP : Geharmoniseerde Indexcijfer der Consumptie Prijzen een beeld krijgen van het verloop van het prijspeil voor G&D aan consumenten op Belgisch grondgebied, dus ook uitgaven van buitenlanders in België.

- Gezondheidsindexcijfer der consumptieprijsen
  - ⇒ 'gekuiste' versie van het NICP : prijsverhogingen van tabak, alcohol, benzine en diesel worden met terugwerkende kracht weggezuiverd tot het basiscijfer van 1988 : geen verzwaring van de arbeidskost als gevolg van een verhoging van de indirecte belastingen op deze producten.
  - ⇒ Lonen, wedden en sociale uitkeringen worden vanaf januari 1994 gekoppeld aan het viermaandelijks voortschrijdend gemiddelde.

Formule:

$$\frac{(\text{indexcijfer jaar 2} - \text{indexcijfer jaar 1})}{\text{indexcijfer jaar 1}} * 100$$

3. Producenten

3.1 Bepaling van de optimale productiegrootte Cruciale

vraag producent : keuzeprobleem

“Bij welke productieomvang is de winst maximaal”

$$TW = TO - TK$$

Productiefunctie: geeft het verband weer tussen enerzijds de omvang van de productie en anderzijds de hoeveelheid ingezette productiefactoren. Dit resultaat wordt als de productiviteit aangeduid.

Productiviteit: output producten / input productiefactoren

‘Korte termijn’ productiefunctie	Gaat men na hoe de productie toeneemt, maar dan bij hoeveelheidsstijging van 1 enkele productiefactor en alle andere blijven constant.
‘Lange termijn’ productiefunctie	Worden alle kosten variabel omdat alle productiefactoren ook variabel worden. Om productie te vergroten, koopt men machines, breidt men fabrieken uit,...

3.2 De wet van de toe- en afname meeropbrengst

Totale Productie (TP): de opbrengst v/d ingezette productiefactoren gedurende een bepaalde tijd

Marginale Productie (MP): meeropbrengst wanneer de hoeveelheid v/d variabele productiefactor (vb. arbeid) met 1 eenheid toeneemt. (Bij arbeid spreekt men ook wel eens van marginale arbeidsproductiviteit.)

Gemiddelde Productie (GP): de gemiddelde opbrengst van 1 eenheid v/d (variabele) productiefactor. (Bij arbeid spreekt men ook wel eens van gemiddelde arbeidsproductiviteit.)

de wet van de toe- en afnemende meeropbrengsten

“Als men a/e constant gehouden productiefactor (vb. grond) achtereenvolgens eenheden v/d variabele productiefactor (vb. arbeid) toevoegt, neemt de TP eerst meer dan evenredig en vervolgens minder dan evenredig toe met de variabele productiefactor.”

Wanneer 1 extra eenheid arbeid geen toename veroorzaakt van de TP = **verzadigingspunt**

3.3 Productiekosten

- Bij de productie moet men verschillende productiemiddelen inzetten
- Deze inzet brengt productiekosten met zich mee
- Indeling van de productiekosten in functie van de productieomvang

2.3.1 Totale Constante Kosten (TCK)

de TCK blijven onveranderlijk binnen de gegeven productiecapaciteit (=KT) en veranderen niet met de omvang v/d productie
voorbeelden : afschrijvingen, brandverzekering gebouw, ...

2.3.2 Totale Variabele Kosten (TVK) de TVK zijn wel afhankelijk van de productie voorbeelden : grondstoffen, lonen arbeiders, ...

1. zolang TP meer dan evenredig toeneemt => TK degressief
2. als TP evenredig toeneemt => TK evenredig
3. als TP minder dan evenredig toeneemt => TK progressief

2.3.3 Totale Kosten (TK) TK

= TCK + TVK

2.3.4 GK & MK

GCK = TCK / Q

GVK = TVK/Q

GTK = TK/Q of GCK + GVK

MK = extra kosten die ontstaan door de productie met 1 eenheid uit te breiden
= $\Delta TK \Delta Q$ of $\Delta TVK \Delta Q$

Minimum van de GVK = **optimale bezetting**

Technisch optimale punt = de productieomvang die vanuit kostenooipunt het gunstigste is, dus maximale winst realiseert.

3.4 Opbrengstenverloop

De ondernemer kan geen invloed uitoefenen op de verkoopprijs = een prijsnemer (volledige concurrentie of mededinging $\Rightarrow$ prijs is al ongeveer gezet door concurrentie)

ó prijszetter $TO = Q \cdot P = \text{omzet}$

$$GO = TO / Q$$

$$= (P \cdot Q) / Q$$

$$= P$$

$$MO = P = GO$$

3.5 Optimale productiegrootte bij volkomen concurrentie

(= evenwicht van de producenten)

Break-even $\Rightarrow TO = TK$

3.6 De afleiding van de aanbodcurve

3.6.4 De collectieve of marktaanbodcurve

De collectieve aanbodcurve verschuift als de MG veranderen. Hiervoor heb je verschillende oorzaken:

- veranderingen productiviteit van de productiemiddelen
- veranderingen van prijzen van productiemiddelen
- verandering van het aantal aanbieders

3.7 De break-evenanalyse

Break-evenafzet (en –omzet) = de minimumafzet (of –omzet) die gerealiseerd moet worden om zo alle kosten te kunnen dekken.

Veronderstellingen:

- gelijkblijvende prijs per eenheid product (prijsnemer)
- proportionele variabele kosten (evenredig met de productie stijgend)
- gelijkblijvende constante kosten
- homogene fabricage

$$TO = TK$$

$$P \cdot Q = TCK + TVK$$

$$P \cdot Q = TCK + (GVK \cdot Q)$$

$$(P \cdot Q) - (GVK \cdot Q) = TCK$$

$$(P - GVK) \cdot Q = TCK$$

$$Q = TCK / (P - GVK)$$

$Q = TCK / \text{contributie per eenheid}$
--

Break-evenomzet = break-evenafzet $\cdot$ verkoopprijs
--

3.8 De prijselasticiteit van het aanbod

Ea = % verandering van de aangeboden hoeveelheid bij een % verandering van de prijs.
--

$= (\Delta Q / Q_{A0}) / (\Delta P / P_0)$
--

Situaties:

- o $E_a = 1 \Rightarrow$ unitair elastisch aanbod
- o $E_a > 1 \Rightarrow$ prijselastisch aanbod
- o $E_a < 1 \Rightarrow$ prijsinelastisch aanbod

2 extreme gevallen:

o $E_a = +\infty \Rightarrow$ volkomen elastisch aanbod

↳ geen verband tussen prijs en aangeboden hoeveelheid

o $E_a = 0 \Rightarrow$ volkomen inelastisch aanbod
 prijswijziging heeft geen verandering op de aangeboden hoeveelheid vb. aanbod groenten op veiling

Beïnvloedende factoren :

1. aard van het product
 = het aanbod van landbouwproducten bv. is doorgaans inelastischer dan dat van industriële producten. Aanpassingen aan veranderde omstandigheden vergen in de landbouw min. 1 teeltperiode. Bij industriële producten kan dat meestal sneller.
2. de beschouwde tijdsperiode
 = analoog met de vraag geldt ook voor het aanbod dat $E_{kt} > E_{lt}$. Producenten hebben immers op LT meer mogelijkheden om hun productiecapaciteit aan te passen.

4. Prijsvorming

4.1 Markt en marktvormen

1. Concrete markt: plaats waar vragers en aanbieders v/e bepaald goed elkaar ontmoeten en transacties afsluiten. vb. grootste bloemenmarkt van Europa in Nederland, Aalsmeer
2. Abstracte markt: geheel v/d vraag naar en aanbod van een bepaald goed vb. arbeidsmarkt, oliemarkt,...

Marktvormen:

= geeft aan op welke wijze men een markt organiseert

Beïnvloedende factoren :

o het aantal marktpartijen (aantal aanbieders) o de mate van doorzichtigheid (transparantie) ↳ volledige info over de aard & prijs v/h goed

o de toetredingsmogelijkheden (open $\Leftrightarrow$ gesloten)

o de productdifferentiatie

$\Rightarrow$ Homogene goederen : goederen die door de consument als gelijk worden gezien.

$\Rightarrow$ Heterogene goederen : gelijksoortige goederen, maar de kopers hebben een voorkeur : productdifferentiatie. vb. koffie van verschillende producenten

Marktvormen	Volkomen Concurrentie	Onvolkomen concurrentie		
		Monopolie	Oligopolie	Monopolistische concurrentie
Kenmerken				
Aantal vragers				
Veel	X	X	X	X
Aantal aanbieders				

Één		X		
weinig			X	
veel	X			X
Volkomenheid van de markt				
Doorzichtig	X			X
Ondoorzichtig		X	X	
Toetreding				
Vrij	X			X
Beperkt		X	X	
Aard van de goederen				
Homogeen	X	X	X	
Heterogeen			X	X

4.2 De volkomen concurrentie

4.2.1 Kenmerken

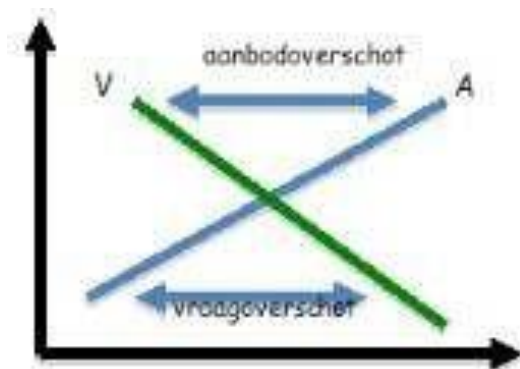
4 voorwaarden :

- Veel vragers en aanbieders (die elke klein aandeel vertegenwoordigen van de markt)
    - beide partijen zijn prijsnemers (prijs accepteren, alleen hoeveelheid aanpassen = hoeveelhedaanpassers)
  - Markt = volkomen doorzichtig of transparant
    - volledige info over aard van goed en de prijs waartegen ze (ver)kopen
  - Vrije markt
    - Iedereen heeft dezelfde vrijheid, iedereen kan toetreden of verlaten
  - Homogene producten
    - Geen kwaliteitsverschillen, identiek t.o.v. concurrentie
    - Vragers hebben geen andere voorkeur dan de prijsvoorkeur
- => wanneer markt aan deze 4 kenmerken voldoet, ontstaat er slechts 1 prijs

4.2.2 Marktevenwicht bij volkomen concurrentie

- prijs komt tot stand door de wisselwerking tussen vraag en aanbod
- de individuele producent en consument hebben niet de economische macht om het marktgebeuren naar hun hand te zetten, hierdoor ontstaan er slechts 1 prijs = evenwichtsprijs/marktprijs

evenwichtsvoorwaarde : $Q_v = Q_a$

Verschuiving van de collectieve vraagcurve als gevolg van een verandering in :

- preferenties van de vragers
- prijzen van andere goederen (complementaire en supplementaire)
- inkomens van de vragers
- aantal vragers

Naar Links	Naar rechts
Aantal vragers daalt	Aantal vragers stijgt
Preferenties dalen	Preferenties stijgen
Prijs van substitutiegoederen daalt	Prijs van substitutiegoederen stijgt
Prijs van complementaire goederen stijgt	Prijs van complementaire goederen daalt
Inkomen daalt	Inkomen stijgt

Verschuiving van de aanbodcurve als gevolg van een verandering in :

- productiviteit
- prijzen van de productiemiddelen
- aantal aanbieders

Naar Links	Naar rechts
Productiviteit daalt	Productiviteit stijgt
Productiekosten stijgen	Productiekosten dalen
Aantal aanbieders daalt	Aantal aanbieders stijgt

4.3 De onvolkomen concurrentie

- staat veel dichter tegen werkelijkheid
- heterogene producten => prijszetting : producent kan een directe invloed uitoefenen op de prijs van het goed
- niet altijd veel vragers en aanbieders ○ mede door fusies/overnames vervaardigen slechts enkele producenten veel producten
- niet echt een open markt ○ toetreden nieuwe producenten vermoeilijkt door o.a. hoge investeringsbedragen.

4.3.1 Monopolie Kenmerken

:

- 1 aanbieder en veel vragers
- prijszetter : prijs bepalen zonder rekening te houden met andere aanbieders op korte termijn; belangrijke beperkingen: ○ reactie van kopers ○ aanwezigheid substituten

- mogelijkheid tot toetreden van potentiële concurrenten
- optreden van overheid bij misbruik van economische machtspositie

Soorten monopolies :

- **Overheidsmonopolie**
= hierbij neemt de overheid met uitsluiting van particulieren de productie van G/D ter hand.
- **Natuurlijke monopolie**
= bedrijf beschikt bv. als enige over bepaalde grondstoffen (vb. diamantmijn)
- **Feitelijke monopolie**
= ondernemer slaagt erin alle concurrenten uit de markt te dringen
=> dit door octrooien of technische suprematie

4.3.2 Oligopolie Kenmerken

⋮

- enkele aanbieders en vele vragers
- komt in werkelijkheid frequent voor
- relatief groot marktaandeel per aanbieder è kan zelf de marktprijs bepalen (prijszetter)
- homogene oligopolie (komen met hetzelfde product op de markt) ó heterogeen oligopolie

Hinderpalen :

- het ingewikkelde technologische karakter v/d productiemethode
- de grote investeringen die nodig zijn om de productie efficiënt te laten verlopen
- noodzaak grote bedragen te besteden aan publiciteit o/h product bekend te maken
- het ontbreken v/e ongebonden distributiesysteem

- ondernemers weten niet hoe de concurrentie op een prijswijziging zal reageren => prijsstarheid
- gevaar voor prijzenoorlog
- prijsleiderschap : als de P moet stijgen (door omstandigheden), dan gaat de sterkste eerst zijn P verhogen en de rest volgt
- concurrentie in de andere elementen van de marketingmix “non price competition”
=> kwaliteit, reclame, service, levertijd, ... -
- kartelvorming : onderlinge afspraken vb.
OPEC = oil Production Exporting Countries
=> Koewijt, Saoedi-Arabië, Latijns-Amerika (Venezuela), Afrikaanse landen, ...
=> hoofdzetel in Oostenrijk (Wenen)

4.3.3 Monopolistische concurrentie Kenmerken:

- komt in de praktijk het meeste voor
- tussen Monopolie en volkomen concurrentie
- veel aanbieders
- heterogene producten
- ⇒ door creatie van eigen imago en dus een eigen markt creëert voor zijn product ☐ productdifferentiatie
- ⇒ onderscheidt lichtjes in kwaliteit, dienstbetoon, vormgeving, levertijd, ...
- ⇒ producent tracht de klein deel van de markt te monopoliseren voor zijn merk/

- dalende prijsafzetcurve
- minder prijszettingmogelijkheden dan bij monopolie door substitutiemogelijkheden
- ⇒ elastischer prijsafzetcurve (= kleinere helling) dan bij monopolie
- reclame speelt cruciale rol

4.4 Prijsbeleid in België

Daadwerkelijke concurrentie	de beste garantie voor een goede functionering van het economisch leven
Concurrentie	Door concurrentie tussen ondernemingen blijven prijsstijgingen beperkt
Wet (2006)	Kartelafspraken en misbruik machtspositie = verboden
Self assessment	Ondernemingen zullen ook, net zoals bij het EU-mededingingsrecht zelf moeten beoordelen of hun afspraak al dan niet verboden of vrijgesteld is
Concentraties	Concentraties zijn aan het onderworpen aan de Raad voor de Mededinging wanneer ze de volgende omzetrempels bereikt hebben: <ul style="list-style-type: none"> • min. 2 van de betrokken ondernemingen halen in België elk een omzet van 40 miljoen euro of meer EN • alle betrokken ondernemingen halen in België gezamenlijk een omzet van meer dan 100 miljoen euro.

De Raad voor de Mededinging

Samengesteld:

- algemene vergadering
  - auditoraat (sleutelpositie)
  - griffie Auditoraat:
  - aanmeldingen van concentraties
  - klachten inzake restrictieve mededingingspraktijken
  - verzoeken tot voorlopige maatregelen
- ⇒ moeten hiertoe gericht worden (bepaald het vervolgingsbeleid)

TOCH kan overheid nog altijd ingrijpen op de prijsvorming (vooral voor consument te beschermen) Bv.:

- om sociale redenen (bv. medicijnen)
- wegens bestaan van sommige monopoliesituaties (bv. gas- & elektriciteitsvoorziening)

4.4.1 Het rechtstreeks overheidsingrijpen op het gebied van prijsvorming

Het stelsel van de ‘normale prijs’ = bij afwezigheid van een tussenkomst door de minister voor Ondernemen, is het verboden te verkopen tegen een prijs die een abnormaal (hoog) karakter heeft.

De hoven en rechtbanken oordelen soeverein en houden ze rekening met:

- staat van de markt
- de exploitatiekosten
- de gerealiseerde winst

(in praktijk komen rechtbanken zelden tussenbeide)

<u>Daarnaast beschikt overheid in België over volgende middelen om in te grijpen bij prijsvorming:</u>	
1. Programmaovereenkomsten	= overeenkomsten (meestal afgesloten voor termijn van 2 jaar) houden verplichtingen in op het gebied van de toegepaste prijs.
2. Opleggen van maximumprijzen of –marges	<ul style="list-style-type: none"> • Deze kunnen geïndividualiseerd worden (voor bepaalde G of D of bepaalde sectoren,...) • Vastgesteld marges/prijzen zijn dwingend
3. Het stelsel van de prijsverhoging aanvraag en kennisgeving van prijsverhoging	<ul style="list-style-type: none"> • Voor ondernemingen die behoren tot limitatieve lijst van bedrijfsactiviteiten • Eerst aanvraag doen voor prijsverhoging (aan Afdeling Prijzen en Mededinging, min. 60 dagen voor geplande toepassingsdatum en min. 90 bij geneesmiddelen en implantaten.) • Wanneer minister van Ondernemen een beslissing neemt binnen de opgelegde termijn, is zijn beslissing imperatief.
4. Het stelsel van kennisgeving van prijsverhoging	<ul style="list-style-type: none"> • dit geldt voor ondernemingen in de sector van de instellingen voor bejaardenopvang • indien ze wensen en aan bepaalde voorwaarden voldoen => prijsverhoging van huisvesting eenvoudig meedelen aan de Prijzendienst.
Voor alle andere ondernemingen laat de overheid de prijsvorming volledig over aan de vrije markt.	

4.4.2 Bijzondere prijsregelingen

Voor verscheidene sectoren zoals land- en tuinbouw, veeteelt,... bestaan er Europese prijsregelingen die geen of slecht weinig ruimte laten voor een nationaal prijsbeleid.

5. Macro-economische grootheden

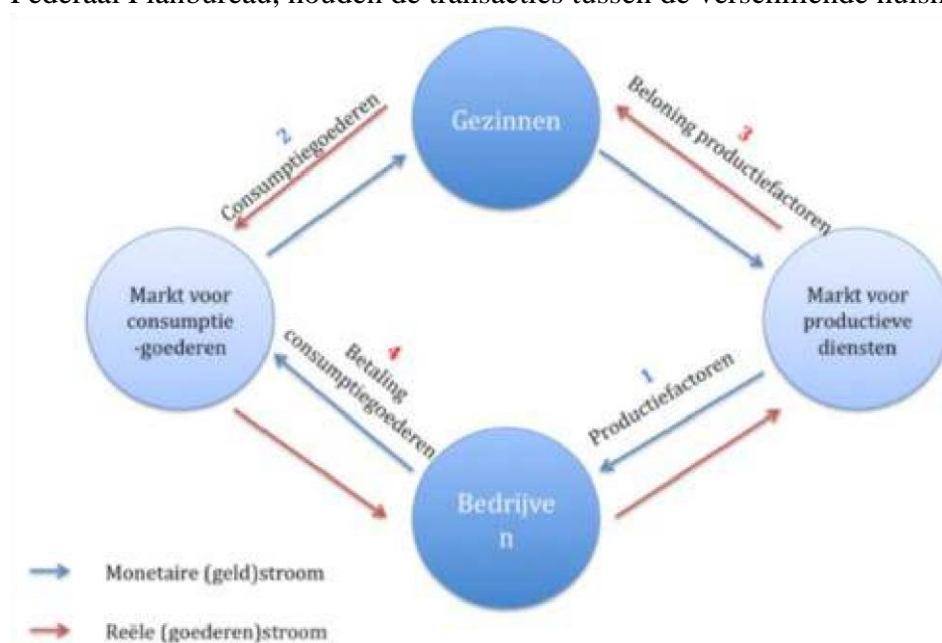
5.1 De economische kringloop

Macro-economische grootheden:

BBP (belangrijkste) => tot stand door samenwerking gezinnen, bedrijven, overheid en buitenland. => onderlinge verbondenheid tussen verschillende huishouden onderzoeken via **kringloopschema**

In werkelijkheid:

Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR), bijgestaan door de Nationale Bank van België (NBB), FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie en het Federaal Planbureau, houden de transacties tussen de verschillende huishoudingen bij

1.	Gezinnen bieden productieve diensten aan via arbeidsmarkt (MAAR gezinnen kunnen ook kapitaal aanbieden via de vermogensmarkt)
2.	Bedrijven voegen productiefactoren samen tot het een afgewerkt goed of dienst vormt en dan zal de onderneming het via de markt voor de consumptiegoederen aanbieden.
1+2.	Vormen goederenstroom in de economie; terwijl 3+4 de geldstroom voorstelt
3.	Lonen => voor hun productieve prestaties; maar niet eigenlijk alleen loon maar ook een vergoeding voor kapitaal (dividend, rente, huur, pacht,...)
4.	Gezinnen besteden hun volledige inkomen aan de aankoop van consumptiegoederen

5.2 De berekening van de economische activiteit

De economische activiteit kan men op 3 manieren berekenen:

- vanuit **productoptiek** (totale waarde van G&D die gedurende 1 jaar geproduceerd zijn)
- vanuit **bestedingsoptiek** (totale uitgaven van 1 jaar die naar de producenten vloeien)
- vanuit **inkomensoptiek** (bedrag verdient in 1 jaar voor productieve prestaties)

5.2.1 'Bruto' en 'Netto'

- Bruto-investeringen ○ Vervangingsinvesteringen ○ Netto-investeringen
  - Uitbreidingsinvesteringen
    - Voorraadwijzigingen **Vervangingsinvesteringen:**
- vervangen bestaand kapitaalgoed
- vergroot de bestaande productiecapaciteit niet
- komt door technische slijtage (veelzijdig gebruik) of economische slijtage (veroudering)
- de afschrijvingen vormen de interne bron die de vervangingsinvesteringen financiert
- **Netto-investeringen:**
- uitbreidingsinvesteringen (verminderd bij afname van voorraden en omgekeerd) + voorraadwijzigingen

Uitbreidingsinvesteringen:

- om bestaande productiecapaciteit te verhogen
- aanleggen van voorraden
- uw niet-verkochte consumptiegoederen = investeringsgoederen (zolang niet verkocht is)
- = Vlottende investeringen
- + als voorraden afnemen => investeringen in voorraden negatief

=> desinvesteringen **Gezinnen:**

- consumeren niet hun volledige inkomen niet ○ sparen
  - omzetten in liquide vorm = oppotting ○ ofwel rechtstreeks
  - of via bemiddeling van kredietinstellingen aan de ondernemingen aanbieden
    - vergoeding = rente (als ze geld lenen aan onderneming) ofwel deel van de winst = dividend (als zij deelnemen in het kapitaal van de onderneming)

5.2.2 'Tegen marktprijzen' en 'Tegen factorprijzen'

De waarde van Collectieve G&D uitgegeven door overheid schat men in **de nationale boekhouding per conventie tegen kostprijs**.

Formule:

Netto toegevoegde waarde van de overheid + afschrijvingen van de overheid = Bruto TW van de overheid

Wat wordt gefinancierd door belastingen (door overheid):

- levering van consumptiegoederen en diensten van de bedrijven aan overheid
- lonen en wedden van overheidspersoneel

Inkomens van overheid:

- Directe belastingen = geheven op inkomen van gezinnen en winsten van ondernemingen
- Indirecte belastingen = geheven op G&D
- Parafiscale ontvangsten = RSZ-bijdrage (=transfer) ○ inkomensherverdeling (bv. werkloosheidvergoeding) ○ subsidies (bedoeling om marktprijs te drukken van G&D)

Brutoproduct tegen marktprijzen (hoeveelheid x marktprijs)

Brutoproduct tegen factorprijzen: brutoproduct tegen marktprijzen – indirecte belastingen + subsidies

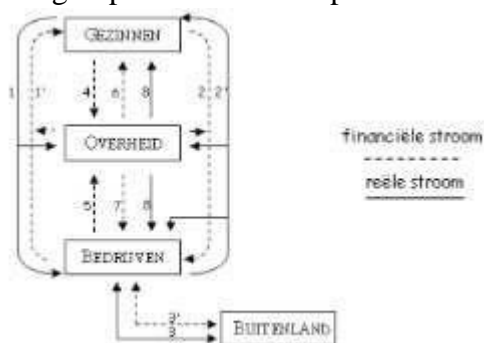
Nettoproduct tegen factorprijzen: brutoproduct tegen factorprijzen - afschrijvingen

5.2.3 'Nationaal' en 'Binnenlands'

Primaire inkomens ontvangen van het buitenland = productieve prestaties in buitenland

Primaire inkomens betaald aan het buitenland = buitenlands huishouding doet prestatie in België

Kringloopschema in een open economie:

- 1 gezinnen leveren factordiensten aan bedrijven en overheid (arbeid, kapitaal, grond,...)
- 1' en ontvangen hiervoor een factorvergoeding (loon, intrest, huur, winst,...)
- 2 bedrijven produceren consumptie- en investeringsgoederen [gezinnen (=consumptie = C), overheid (=G) en bedrijven (=investering = I)]
- 2' consumptie- en investeringsuitgaven door gezinnen, overheid en bedrijven
- 3 uitvoer (export = X) en invoer (import = M) door bedrijven
- 3' exportopbrengsten en importuitgaven
- 4 gezinnen betalen belastingen
- 5 bedrijven betalen belastingen
- 6 de overheid geeft transfers aan gezinnen (= studiebeurzen, kindergeld,...)
- 7 de overheid geeft subsidies aan bedrijven
- 8 ook de overheid biedt goederen en diensten aan voor gezinnen en bedrijven (Zie p. 138)

Bij internationale handel spreken we over netto uitvoer. (= uitvoer – invoer)

- als uitvoer > invoer : netto uitvoer positief (bedrijven => buitenland)

- als uitvoer < invoer : netto uitvoer negatief (buitenland => bedrijven)

Naar \ van	Gezinnen	Bedrijven	Overheid	buitenland
Gezinnen	Babysit	Loon & consumptiegoederen	Transfers	Souvenirs
Bedrijven	Arbeid, kapitaal, grond	Machines, investeringsgoederen	Subsidies	Invoer & betaling uitvoer
Overheid	Belastingen	belastingen	/	/
Buitenland	Vakantie-uitgaven	Uitvoer en betaling invoer	Ontwikkelingshulp	/

Ontsparen van het buitenland bij ons = besteding van buitenland in onze economie

Sparen van het buitenland bij ons = België gaat bestedingen doen in buitenland

Bbpm (bbp tegen marktprijzen) = registreert bruto TW die ontstaat op Belgisch grondgebied.
Bnpm (Bruto nationaal product tegen marktprijzen) = meet de bruto TW die ontstaat door de productiefactoren die eigendom zijn van Belgische ingezetenen.

Bruto nationaal product tegen marktprijzen

- primaire inkomens ontvangen van het buitenland

+ primaire inkomens betaald aan het buitenland

 = Bruto binnenlands product tegen marktprijzen

De officiële maatstaf om de productie van een land te meten is het BBPm (het Bruto Binnenlandse Product tegen marktprijs). Hieronder verstaan we de marktwaarde van alle finale goederen en diensten die gedurende 1 jaar binnen de landsgrenzen worden geproduceerd en door de overheid geregistreerd.

- ⇒ **marktwaarde**: met inbegrip van BTW (Belasting over Toegevoegde Waarde) en prijs verlagende subsidies
- ⇒ **finale goederen**: goederen die op Belgisch grondgebied geen verdere bewerking ondergaan (niet afgewerkte goederen!)
- ⇒ **1 jaar** : het BBPm wordt jaarlijks berekend
- ⇒ **landsgrenzen** : enkel de productie op Belgisch grondgebied telt mee (grensarbeid hoort hier niet bij)
- ⇒ **geproduceerd** : het BBP houdt rekening met TP, ongeacht of ze verkocht is of niet
- ⇒ **geregistreerd** : enkel de productie die officieel gekend en geregistreerd is, kan verrekend worden. Het BBP houdt dus geen rekening met zwartwerk, vrijwilligerswerk,...

Zie boek p.140-142

5.3 Het reële en het nominale BBP Stijging

van BBP door:

- hogere productie
- hogere prijzen
- ⇒ Nominale BBP (of BBP tegen lopende prijzen) = geldbedrag van het bbp
- ⇒ Reële BBP (of BBP naar volume) => prijsbewegingen uitgeschakeld = **defleren**

BBP per capita (per hoofd) = veel betere maatstaf van welvaart (=BBP/aantal inwoners)

5.4 Het BBP als maatstaf voor onze welvaart Problemen:

☒ je kan niet zien hoe het tot stand komt:

- opoffering van meer of minder vrije tijd
- meer bbp ten koste van het milieu => veel of weinig verspilling grondstoffen

- bevat alleen maar goederen en diensten in prijs uitgedrukt zijn ○ thuiswerkend ouder is er bijvoorbeeld niet bij gerekend ○ zwartwerk ○ ...
- het zegt niets over het gebruik ervan ○ misschien kan het BBP zo hoog liggen uit eenmalige producties van bv. het omkappen van een woud. ○ Verbetering van welvaart? ○ Milieuschade?

Om beleid op duurzaam ondernemen, gaat overheid zich baseren op groene nationale rekeningen en de berekeningen van een groen BBP.

Groen BBP = het bbp dat gecorrigeerd is voor de verandering van de kwaliteit van het leefmilieu.

5.5 De nationale rekeningen

Door opmaak van de nationale rekeningen:

- bepaalt men belangrijke economische aggregaten
- verwerft men inzicht in samenstelling van macro-eco grootheden (bbpm, het Y, enz.)
- mogelijk de economische groei met cijfers te benaderen (reële groei van het bbpm)
- overheid krijgt hulp bij opmaken begroting + bij raming van ontvangsten rekening moet rekening houden met de te verwachten groei

5.6 Verschillende Sectoren

Primaire	Landbouw, jacht, bosbouw,... (bijzonder klein deel)
Secundaire	Industrie & bouwnijverheid
Tertiaire	Commerciële dienstverlening, zoals handel, banken, vervoersondernemingen,...
Quartaire	Niet-commerciële dienstverlening; onderwijs, gezondheidszorg, gemeenschapsvoorziening

=> België = post-industriële samenleving (ongeveer 69% van bbpm = dienstverlening)

5.6.1. De verdeling van het bbp over de productiefactoren

Categoriale inkomensverdeling: de macro-economische verdeling van het nationaal inkomen over de verschillende productiefactoren (dus over; loon, winst, rente, huur en pand)

Daling loonaandeel oorzaak:

- technologische vooruitgang (kapitaalintensiteit van het productieproces verhoogd)
  - mondialisering van de economie
- ⇒ daardoor neemt het arbeidsaanbod toe maar verzwakt de onderhandelingspositie van de WNR

In België ook nog door:

- wet tot bevordering van werkgelegenheid
- preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen

5.6.2 De besteding van het bbp

Particuliere consumptie = meer dan de helft van het bbp (52,5%)

Overheidsconsumptie = groeiritme van 1,0% in Eurozone

Brutokapitaalvorming = bruto-investeringen omvatten zowel de investeringen van de bedrijven, de investeringen van de overheid en de particuliere investeringen. De investeringen van de gezinnen bestaan enkel uit investeringen in woningen.

Investeringen van vennootschappen:

- motor van economische groei (bedrijfsinvesteringen)
- logisch verschijnsel: bedrijfsinvesteringen in de nasleep van een recessie slecht na verloop van tijd opnieuw aantrek hebben
- wachten op duurzaam herstel van de finale vraag voor ze hun bruto-investeringen in VA verhogen.

Particuliere investeringen:

- investeringen in woningen voortdurend afgenomen door o.a. slechte vooruitzicht werkgelegenheid Overheidsinvesteringen:
- in België beperkt tot 1,5 a 2 % van het BBP
- internationaal 3% van BBP aan infrastructuur (wordt vanuit gegaan) De netto-uitvoer:
- vanaf 2008, negatieve bijdrage aan economische groei
- tot 2010; 1,9% groei van Belgische economie (ook in Eurozone vanaf 2010 positief)
- herstel komt door krachtige opleving van de buitenlandse vraag
- gevaar = stijgende olieprijs via automatische loonindexering de concurrentiekracht van de Belgische economie zal ondermijnen en bijgevolg de economische groei ook.

Opm.:

- Sommige activiteiten helpen wel het BBP omhoog, maar hebben een negatief effect op de welvaart van het land.

=> vb. áluchtverontreiniging à áinfecties & allergieën à ámedische kosten

- De informele markt

= activiteiten die niet in de officiële statistieken verschijnen, maar wel voor een economische meerwaarde zorgen. Dit zorgt voor een onderwaardering van de landen waar deze activiteiten niet officieel zijn, tegenover de landen waar deze wel officieel zijn.

(Hiervoor wordt geen marktprijs gevraagd/betaald)

=> vb. grootouders die de kleinkinderen bijhouden als de ouders gaan werken

- De zwarte economie

= alle inkomens die niet aan de overheid worden aangegeven. Hier wordt wel de marktprijs gevraagd/betaald, maar niets aan de overheid aangegeven.

=> vb. Poetsvrouw die wel juist wordt betaald, maar geen arbeidscontract heeft

- De criminele economie

= illegale activiteiten die een onwettig inkomen voortbrengen en dus uiteraard niet aan de overheid wordt aangegeven.

=> vb. drugshandel,...

Het BBP geeft een onvolledig beeld van de economie van een land. Dit is omdat er enkele activiteiten niet in het BBP zijn opgenomen die wel bij de welvaart horen. En enkele activiteiten die de welvaart verlagen zijn weer wel opgenomen. Dit werd hierboven a.d.h.v. argumenten bewezen. Het BBP is ook louter een kwantitatieve maatstaf. Het geeft enkel de cijfers weer van de economie, dit geeft een vaag beeld van de ontwikkeling van een land,

maar zeker geen volledig. Om een volledig(er) beeld te krijgen moet men ook rekening houden met de geboorte- en sterftcijfers, hernieuwbare energiebronnen, waterkwaliteit enz.

6. Nationaal inkomen en werkgelegenheid

6.2.2: De werkloosheid: soorten en oorzaken

Aanbod arbeidskrachten > Vraag naar arbeidskrachten => werkloosheid
---

<u>Soorten werkloosheid</u>
<p>1. Conjuncturele werkloosheid</p> <p>Minder inkomsten voor onderneming door inkrimping van de bestedingsneiging doet de vraag naar arbeiders dalen. (verandering vraagzijde van de economie)</p> <p>=> probleem bij vraagzijde economie (=onderbesteding)</p> <p>=> tekort schieten van de bestedingen bij laagconjunctuur</p>
<p>2. Structurele werkloosheid</p> <p>Structurele factoren aan aanbodzijde :</p> <ul style="list-style-type: none"> • invoeren arbeidsbesparende machines • snelle groei van de beroepsbevolking • te laag niveau van investeringen • fusies & herstructureringen • delokalisatie van arbeidsintensieve sectoren naar goedkopere landen <p>⇒ kwantitatieve structurele werkloosheid = aantal arbeidsplaatsen is te klein voor beroepsbevolking</p> <p>⇒ kwalitatieve structurele werkloosheid = aanbod van arbeid niet over vereiste kwaliteiten beschikt</p> <p>(beschikt niet over de benodigde opleiding, ervaring om vacature in te vullen) structurele werkloosheid:</p> <p>= probleem bij aanbodzijde economie</p> <p>kwantitatieve structurele werkloosheid ⇒ tekort aan arbeidsplaats als gevolg van</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ tekort aan kapitaalgoederen (knelpuntfactor = kapitaal) <p>○ verslechteren van de internationale concurrentiepositie :</p> <p>○ verlies van afzetmarkten ○ slechte winstgevendheid</p> <p>bedrijven : ○ reorganisatie bedrijven of faillissement</p> <p>kwalitatieve structurele werkloosheid</p> <p>⇒ geen aansluiting van vraag en aanbod a.g.v.</p> <p>○ verkeerde scholing van mensen : ongeschoolden kunnen moeilijk aan de slag ○ mensen zijn weinig mobiel : mensen willen niet verhuizen</p>
<p>3. Seizoenswerkloosheid</p> <ul style="list-style-type: none"> • maatschappelijke (bv. vakantie) • natuurlijke (bv. oogst)

4. Friktiewerkloosheid

Iemand verandert van werk (vrijwillig of noodgedwongen) en vindt niet meteen een nieuwe betrekking

5. Verdoken werkloosheid

Op eerste zicht niet werkloos:

- WN die een job beneden zijn diploma uitoefent
  - WN die deeltijds werk maar liever voltijds zou werken
  - Een afgestudeerde die nog verder studeert
- ⇒ personen die hun plaats op de arbeidsmarkt slecht ten dele of nog niet hebben ingenomen

6. Tijdelijke werkloosheid

Geeft bedrijven de kans om tegenvallers op te vangen zonder meteen arbeiders te moeten afdanken. Redenen:

- gebrek aan werk door economische problemen = economische werkloosheid
- slechte weersomstandigheden (bouwsector) en technische problemen = technische werkloosheid

Beroepsbevolking = totale arbeidsaanbod = alle personen van 15 jaar of ouder die zich op arbeidsmarkt aanbieden (= werkenden) of willen aanbieden (=werklozen)

Binnenlandse werkgelegenheid

+ grensarbeiders uit België werkzaam in het buitenland

- grensarbeiders uit het buitenland werkzaam in Belgische productie-eenheden

-----
= werkende beroepsbevolking

+ werklozen

----- =
beroepsbevolking

Beroepsbevolking wordt beïnvloed door:

- grootte totale bevolking
- bevolking op arbeidsleeftijd en de activiteitsgraden
- aangroei van bevolking
  - natuurlijke groei (verschil geboortes ó sterftes)
  - migratiesaldo

Arbeidsaanbod neemt toe door:

- verhoging van bevolking op arbeidsleeftijd
- aandeel van laaggeschoolden is aanzienlijk verminderd
- vergrijzing

?

Na WO II => daling geboortecijfer

De vraag naar arbeidskrachten is afhankelijk van een aantal factoren:

- vraag naar goederen
- arbeidsproductiviteit (toename hiervan tempert de creatie van arbeidsplaatsen)
- relatieve prijzen van productiefactoren arbeid en kapitaal

Arbeidsintensiteit van de groei = de verhouding tussen de werkgelegenheidstoename en de groei van de activiteit.

Werkgelegenheidsgraag/werkzaamheidsgraad = geeft de verhouding weer tussen de effectief werkende mensen en de bevolking op arbeidsleeftijd.

Lissabonstrategie:

- antwoord op de globalisering en de vergrijzing
  - doel = de EU tot de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie van de wereld te maken en zo tot een duurzame economische groei met meer en betere banen te werken met een hechtere sociale samenhang en respect voor het milieu.
- ⇒ wordt algemeen beschouwd als mislukt omdat er te veel prioriteiten waren en er geen strikt toezicht was op engagementen.

=>Opvolger:

EU2020:

- slimme, duurzame en inclusieve groei
- 5 grote streefcijfers, te halen in 2020
  - 75% van bevolking (20-64 jaar) moeten aan het werk zijn
  - minder dan 10% voortijdige schoolverlaters + min. 40 % van aantal dertigers behalen hoger onderwijs diploma
  - aantal mensen dat leeft op armoedegrens dalen van 80 naar 60 miljoen
  - 3% van bbp besteden aan R&D
  - klimaatdoelstellingen:
    - 20% minder energieverbruik
    - 20% minder CO₂-uitstoot
    - 20% meer hernieuwbare energie

Duurzame ontwikkeling => duidelijke groei van werkgelegenheid (op LT)

⇒ ondernemingen moeten groene technologieën ontwikkelen

⇒ Europese raad 2 krachtlijnen voor aanbevelingen uitgezet:

- opleiding
- begeleiding van de overgang naar een groene economie /

Werkloosheidsratio = het aantal werkzoekenden t.o.v. totale bevolking op arbeidsleeftijd

Werkloosheidsgraad = indicator om de werkloosheid weer te geven
(niet-werkende werkzoekende t.o.v. beroepsbevolking)

Langdurige werklozen (>2jaar):

- vooral in België: buitenlanders
- ouderen ook
- minder geschoolden

Arbeidsparadox: ondanks er een relatief hoge werkloosheidsgraad is in België, blijven er toch nog niet-beantwoorde werkaanbiedingen openstaan.

Verklaringen:

- gebrek aan kwalificatie
  - gebrek aan scholingsniveau
  - gebrek aan mobiliteit
  - gebrek aan motivering
  - vervullingpercentages laag is
- Knelpuntberoepen:**

- oorzaken van het moeilijk invullen van deze vacatures:
  - kwantitatief tekort aan arbeidskrachten
  - kwalitatief tekort
  - ongunstige werkomstandigheden

werkloosheidsval: De werkloosheidsval is een fenomeen waarbij het voor sommige personen niet voldoende economisch interessant is om uit de werkloosheid te treden, ten gevolge van de op hen toepasselijke sociale zekerheid en belastingen.

- ⇒ sommige verkiezen een werkloosheidsvergoeding + veel vrije tijd omdat het geen groot genoeg verschil is met het werk dat ze aangeboden krijgen

Risico van werkloosheidsval (opgesteld door Europese Commissie)

= indicator die het risico van werkloosheidsvallen meet voor WN met een laag inkomen.

2 verschillende soorten maatregelen tegen werkloosheidsval:

- verlaging van de fiscale en parafiscale druk voor lage inkomens ○ Bv.: verhoging van fiscale aftrek van kosten voor kinderopvang
- betere begeleiding door de diensten voor arbeidsbemiddeling ○ Bv.: opleidingen en aanvullende steun bij het zoeken van werk

Bestrijding van de werkloosheid:

Conjuncturele werkloosheid kwam door Vraag tekort

⇒ effectieve vraag vergroten met behulp van overheid:

- eigen consumptie en/of investeringen (=bestedingen) verhogen (bv. verbeteren infrastructuur)
- consumptie gezinnen stimuleren (bv. belastingverlaging of inflatoir monetair beleid, ...)
- investeringen van bedrijven stimuleren (bv. rente- of kapitaalsubsidies)
- ⇒ Anticyclische begrotingsbeleid: dit beleid stelt dat de overheid in een periode van lage economische activiteit haar vraag naar G& D moet verhogen om op die manier de economische activiteit te stimuleren.

Kwantitatieve structurele werkloosheid = gebrek aan arbeidsplaatsen

Dit gaan we verhelpen door:

- creëren nieuwe arbeidsplaatsen
  - ⇒ door investeringsklimaat aantrekkelijker te maken (verlagen vennootschapsbelasting bv.)
- loonstijgingen matigen
  - ⇒ dit door lonen te koppelen aan gezondheidsindex (1994)
  - ⇒ toepassen loonnorm (1997)
  - ⇒ dit vergroot wel concurrentiepositie van Belgische bedrijven wanneer de loonontwikkeling in België gematigder is dan bij de buurlanden
- loonstijgingen afremmen
  - ⇒ door verlaging van RSZ voor WG
  - ⇒ voor in arbeidsintensieve sectoren (gezondheidszorg) en om het loonpeil van weinig geschoolde arbeid, die een zeer grote concurrentie ondervindt van lage loonlanden, te matigen

- herverdeling van beschikbare arbeid door o.a. stimuleren van de vrijwillige deeltijdse arbeid, loopbaanonderbreking , vierdagenweek

Kwalitatieve structurele werkloosheid => komt door niet voldoende afstemmen van het aanbod van de vraag naar arbeidskrachten.

Verhelpen door:

- betere afstemming van scholing naar wensen van de ondernemingen
- her- en bijscholing door bedrijfsleven

De Europese Commissie stelt de volgende doelstellingen voor tegen 2020:

- min. 95% van kinderen tussen 4 en start van lagere onderwijs moeten deelnemen aan vroegtijdige opleiding
- aandeel van 15-jarigen met lage resultaten voor WI, lezen en wetenschap moet < 15%
- aandeel dertigjarigen met hogere opleiding min. 40% zijn
- 15% van volwassenen moet deelnemen aan levenslang leren
- aandeel van vroegtijdige schoolverlaters moet < 10% zijn **6.2.5**

Concurrentievermogen, loonvorming en innovatie

Concurrentievermogen:

België verliest marktaandeel door:

- arbeidskosten per eenheid zijn gestegen
- ⇒ dit vooral als geringe toename van de productiviteit
+ Belgische arbeidskosten per eenheid zijn fors gestegen door sterke loonstijging

Door samengestelde indicatoren tracht men de concurrentie van een land weer te geven:

1. Global Competitiveness Index van het Wereld Economisch Forum (WEF)
=>verzamelt gegevens over 11 items in 12 domeinen zoals kwaliteit van de overheid, infrastructuur, macro-eco stabiliteit, werking van goederen, hoger onderwijs en vorming,...
2. Index van het IMD (Institute for Management Development)
Instrumenten voor herstel Belgische concurrentiekracht door:
  - lastenverlaging en loonsmatiging
  - innovatie Loonvorming:

- overleg tussen WN's (vakbonden) en WG's (beroepsverenigingen) ⇒ vakbonden :

- Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV) => Rudy De Leeuw
- Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV) => Luc Cortebeeck
- Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België (ACLVB)
=> Jan Vercamst

⇒ beroepsverenigingen :

- Unie van Zelfstandige Ondernemers (Unizo) à Karel Van Eetvelt
- Verbond van Vlaamse Ondernemingen (VBO) à Pieter Timmermans
- Boerenbond à Chris Botterman

- loononderhandelingen vinden plaats op 3 niveaus ☐ interprofessionele akkoorden :

- ⇒ op nationaal vlak afgesloten binnen de groep van 10 (5WN's & 5WG's)
- ⇒ afsluiten van centrale akkoorden voor het gehele bedrijfsleven voor 2 jaar
- professionele akkoorden
  - ⇒ voor een bepaalde bedrijfstak regelt men loonkwesties in een CAO (Collectieve Arbeidsovereenkomst) afgesloten voor 2 jaar in een paritaire commissie
- akkoorden, afgesloten op het niveau van de individuele onderneming

- Belgische loonindexering

- lonen en wedden van WN's worden met een zekere regelmaat en volgens een bepaald systeem aangepast ingevolge schommelingen van het indexcijfer der consumptieprijzen (sinds 1994 is dit het gezondheidsindexcijfer)
  - ⇒ behoud van de koopkracht van het loon
- ☐ indexering gebeurt:
  - op het ogenblik dat het voortschrijdend gemiddelde van het gezondheidsindex een spilindex overschrijdt (vb. spilindex van de ambtenaren)
  - op een vast tijdstip

- gevaar van loonindexatie

- inflatoire spiraal (= loon-prijsspiraal)
- gevolgen van de inflatoire spiraal
  - aantasting van de concurrentiepositie
  - stijging van de werkloosheid als gevolg van substitutie van arbeid door kapitaal en door de daling van export
  - toename van het tekort op de handelsbalans door een daling van de export

- loonnorm

- x doel : de vrijwaring van het concurrentievermogen van België
- x werking : 2-jaarlijks wordt door de sociale partners een centraal akkoord afgesloten dat de marge bepaalt voor nominale loonstijgingen op basis van de verwachte kostenontwikkelingen bij de 3 belangrijkste handelspartners (Duitsland, Frankrijk en Nederland)

7 Geld, monetair beleid en inflatie

7.1 Het geld

7.1.5 Functies van het geld

Functies :

- waardemeter (mogelijk alle G&D in dezelfde waarde te kunnen uitdrukken)
- beleggingsmiddel (deel van het geld dat men niet consumeert op de vermogensmarkt aanbieden)
- kredietmiddel (= financieringsmiddel)
- ⇒ directe ruil (goed ⇔ goed) ⇔ indirecte ruil (goed ⇔ geld ⇔ goed)

7.1.6 de historische ontwikkeling van het geld

Chartaal geld = stoffelijke geld (biljetten en munten)

1. ruilmiddelen zoals schelpen, zout, ossen,...
2. Dan edel metalen gebruiken omdat ze een stabiele waarden hadden + grote waarden t.o.v. klein gewicht (goud & zilver)
3. Maar dit was nog te omslachtig omdat men het altijd moest wegen => daarom gaf een muntwet aan een bepaald gewicht van edelmetaal een bepaalde vorm en een welbepaalde waarde.

Door de geschiedenis 3 soorten munten:

1. Standaardmunten
  - uitsluitend geslagen van het edel metaal
  - nominale waarde = metaalwaarde
  - iedereen kon munten laten slaan mits een kleine vergoeding voor muntslag + standaardmunten werden gesmolten en als metaal verkocht zodra de metaalwaarde hoger lag dan de nominale waarde en het muntloon $\Leftrightarrow$ aanmunten (munten bijmaken)
  - ze vormden een onbeperkt, wettig betaalmiddel
2. Tekenmunten
  - geslagen uit edelmetaal
  - de intrinsieke waarde (metaalwaarde) lag beduidend lager dan de nominale
  - kon niet vrij aanmunten (voorbehouden aan de overheid)
  - onbeperkt, wettige betaalkracht => wet van Gresham; “bad money drives out good money” = bv.: wanneer gouden tekenmunten en zilveren standaardmunten in omloop zijn, betaalt men met de gouden en pot men de zilveren op.
3. Pasmunten
  - geslagen van onedel metaal
  - nominale waarde overtreft de metaalwaarde
  - men mag niet vrij aanmunten
  - hebben beperkte betaalkracht

Belgische Frank (BEF)

- sinds 1 maart 2002 geen gewettigd betaalmiddel meer
- sinds 1 januari 2005 niet meer omwisselen

Euro's

- gemeenschappelijke Europese zijde & Nationale zijde
- muntstukken minder onderhevig aan slijtage dan biljetten, maar wel hogere productiekost

Papiergeld:

Representatief papiergeld:

- $\Rightarrow$ ontstond doordat handelaars standaardmunten deponeerde bij kassiers en hiervoor in ruil ontvangstbewijzen ontvingen. Deze documenten vervulden de rol van betaalmiddel en vertoonden volgende kenmerken:
- dekkingscoëfficiënt in edele metalen = 100%

- inwisselbaar voor goud **Fiduciaire papiergeld:**

Men ging meer en meer bronvermelde ontvangstbewijzen gebruiken en gebruikte praktisch geen edele metalen meer => bankiers gaan aan geldcreatie doen en gaven dus meer bankbiljetten uit dan de voorraad edele metalen.

- dekkingscoëfficiënt in goud was lager dan 100%
- inwisselbaar voor goud

⇒ bij teveel creëren van geld zal er pas een evenwicht komen als de G&D in prijs stijgen
=> als die prijsstijgingen te veel voorkomen gaat men bankbiljetten wantrouwen en leidt dit tot massale inwisseling naar goud en dat leidt dan tot faillissementen van banken.

Metallisme:

Bij bovengenoemde papiergeld fungeert goud en zilver als maatstaf voor de geldwaarde. We spreken in dit verband van gouden en/of zilveren standaard.

Conventioneel papiergeld: papiergeld waarvan de dekking in goud $< 100\%$ en waarvan inwisselbaarheid voor goud werd opgeheven. Waarde van het geld heeft dus niets meer te maken met de dekking. = **Papieren standaard of nominalisme**

Het Giraal geld ontstaat door deposito van bankbiljetten bij een kredietinstelling

Vanaf jaren '80 kwam elektronisch betalingsverkeer op gang, maar tot jaren '90 vrij gesloten.

Single Euro Payments Area = SEPA

- = Europese betaalzone
- opgestart door Europese Centrale Bank
- in elk SEPA-land mogelijk overschrijvingen, permanente opdrachten en verrichtingen met
- betaalkaarten te doen naar een andere lidstaat, ook buiten de eurozone
- SEPA-landen = 27 lidstaten EU + 4 EVA-landen (IJsland, Liechtenstein, Noorwegen, Zwitserland)

Elektronische betaalinstrumenten:

- kredietkaart (Visa, American Express, MasterCard,...)
- debetkaart (Bankcontact, Mister Cash) **Elektronisch geld = E-money**

Elektronische portemonnee: betaalkaart met relatief kleine bedragen te betalen (bv.: Proton)

Alternatieven voor kleine betalingen en specifieke verrichtingen:

- sms'en (aanschaf biljet DeLijn)
- RFID (technologie die toelaat gegevens draadloos te verzenden over korte afstanden)
- PingPing (RFID-sticker op gsm die toelaat te betalen door uw toestel voor lezer te bewegen)
- Smartphone (mobiele app vervangt parkeerautomaat)
- eID (elektronische identiteitskaart)

Quasi-geld

- Tegoeden die niet onmiddellijk beschikbaar zijn omdat ze voor een bepaalde termijn worden toevertrouwd aan een kredietinstelling (< 1 jaar)
- Vrij snel en zonder kosten omzetbaar in geld
- Bestaat uit kortetermijn- en spaardeposit's bij kredietinstellingen

Verschillende monetaire aggregaten:

M1 : chartaal geld, deposito's op zicht en tegoeden in 'elektronische portemonnees'

M2 : M1 + deposito's met vaste looptijd tot 2 jaar, deposito's met opzeg tot 3m

M3 : M2 + repo's, schuldbewijzen met looptijd tot 2 jaar

(Bij een **repo** koopt de ECB contant effecten van een bank en verbindt zij er zich tegelijkertijd toe over één week dezelfde effecten terug te aan de oorspronkelijke eigenaar. Dit betekent dat zij voor een periode van één week liquiditeiten ter beschikking stelt van de bank.)

7.1.7 Geldsubstitutie en geldschepping

Geldsubstitutie: omzetten van chartaal geld in giraal geld (of omgekeerd) zonder dat de maatschappelijke hoeveelheid geld verandert (vb. deponeren van bankbiljetten bij een bank met het oog op het vermeerderen van de zichtrekening)

Geldschepping:

= elke handeling waardoor de maatschappelijke geldhoeveelheid aangroeit

($\Leftrightarrow$ geldvernietiging)

Vormen :

- emissie van bankbiljetten door de ECB
- uitgifte van munten via de Nationale Centrale Banken van de Eurozone
- geldschepping ingevolge een overschot in de lopende betalingen met het buitenland of kapitaalvoer
- geldcreatie als gevolg van geldverstrekkingen van de kredietinstellingen aan de bedrijven, gezinnen en de overheid Voorbeeld $\Rightarrow$ kijk p. 216 e.v.

7.1.8 Vraag naar en aanbod van geld

Vraag naar geld:

- Gezinnen: voor verrichten van consumptieve uitgaven (investeringen, beleggingen,...)
- Bedrijven: voor financiering van de netto-investeringen
- Overheid: wanneer uitgaven haar ontvangsten overtreffen
- Open economie: als gevolg van kapitaalvoer

Aanbod van geld:

- afkomstig van besparingen van gezinnen, bedrijven, overheid en buitenland; maar hangt af van verschillende factoren:
  - beschikbare gezinsinkomen ○ hangt af van bedrijfswinst
  - overheid spaart indien begroting overschot vertoont ○ open economie: kapitaalvoer
- geldcreatie vormt een tweede bron van het aanbod van geld:

- financiële instellingen gaan giraal geld creëren
- Europese Centrale Bank die bankbiljetten emitteert en/of creatie additioneel geld

De **vermogensmarkt** is een markt waar **vraag naar en aanbod van geld** elkaar ontmoeten. Confrontatie tussen V & A bepaalt de prijs, in dit geval het rentepercentage. Rentepercentage gecorrigeerd met inflatiepercentage = **reële rentevoet**

Vermogensmarkt:

1. Geldmarkt:

markt waar professionelen uit de financiële sector tijdelijk en tegen vergoeding liquiditeiten beleggen bij andere professionelen die kortlopende middelen nodig hebben. Op deze markt opereert de Europese Centrale Bank (geldmarktrente sturen via monetaire beleidsinstrumenten)

2. Kapitaalmarkt

worden vermogenstitels verhandeld met een looptijd bij uitgifte op > 1 jaar.

2 voornaamste deelmarkten = aandelenmarkt & obligatiemarkt

Bij nieuwe emissies (Uitgiften van effecten, met als doel het vergaren van kapitaal) = primaire markt

Bij verhandelen bestaande effecten = secundaire markt

Normaal = rente op LT voor financiële activa hoger dan op KT ⇔ omgekeerde geval = inverse rentestructuur

Actieve geldsfeer: men wendt geld aan om dagelijkse betalingen te verrichten, dus blijft actief in geldstroom (d.i. een transactiemotief)

Inactieve geldsfeer: ingezetenen van een volkshuishouden brengen het geld niet in omloop. Dit kan gebeuren uit voorzorgsmotief (naast gewone uitgaven, ook onverwachte kunnen betalen) of uit een speculatiemotief (men verwacht stijging van iets).

⇒

- Oppotten (overbrengen van actieve naar inactieve geldsfeer)
- Ontpotten (als het opgepote geld weer gaat belegt of uitgegeven worden)

⇒ dit gaat bepalen hoe snel de omloopsnelheid (V =velocity) gaat

- oppotten => neemt omloopsnelheid af
- ontpotten => neemt omloopsnelheid toe

Als we dan de omloopsnelheid (V) gaan vermenigvuldigen met de maatschappelijke geldhoeveelheid (M=money) = alle betalingen in dat jaar = **geldstroom (MV)**

Als M groter wordt = **geldschepping**

Als V groter wordt = ontpotting

⇒ MV neemt dus toe door geldcreatie of door ontpotting = **inflatoire krachten**

Als M kleiner wordt = **geldvernietiging** Als V kleiner wordt = oppotting

⇒ MV neemt af door geldvernietiging of oppotting = **deflatoire krachten**

geldstroom verandert in de tijd niet = **monetaire evenwicht** (geldcreatie en ontpotting = geldvernietiging en oppotting; m.a.w. als de inflatoire de deflatoire krachten neutraliseren)

Goederenstroom (PT) = gemiddelde prijsniveau van alle transacties (algemeen prijspeil = P) vermenigvuldigd met aantal ruiltransacties (bbp naar volume = T)

MV = PT (moet) = **ruil- en verkeersvergelijking van de Amerikaanse econoom I. Fisher**

MAAR er kan niet altijd een monetaire evenwicht zijn, hangt af van economische situatie:

- als een land zich in onderbesteding bevindt, moet overheid, om effectieve vraag te stimuleren, een inflatoire kracht toevoegen door geldcreatie te doen en/of ontpottingen bij huishoudingen te stimuleren.

ALS $MV > PT$

- volgens Fisher moet je dit in evenwicht krijgen door P te verhogen, aangezien de transacties (T) niet kunnen wijzigen in een situatie van volledige tewerkstelling (= overbesteding)
- ⇒ monetaire inflatie

7.2 Monetaire politiek van het Eurosysteem

Eurosysteem:

- prijsstabiliteit
- intervenieren op de wisselmarkt
- beheer van de externe reserves van de lidstaten en ziet zij ook toe op de goede werking van het grensoverschrijdende betalingssysteem = TARGET 2 (= Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer)
- Monetaire politiek Eurosysteem
  - Beïnvloed geldhoeveelheid en/of geldomloopsnelheid
    - Volledig autonoom
    - Concreet: geld- en kapitaalmarkten toevertrouwd aan de nationale centrale bank
    - Verdrag van Maastricht:
- Hoofddoelstelling= prijsstabiliteit (de interne waarde van de euro)

Wegens risico's van deze prijsstabiliteit heeft ECB volgende 2 pijlers:

- monetaire analyse
  - = op MLT en LT kan de ontwikkeling van de monetaire aggregaten, zoals de geldhoeveelheid M3, nuttige info bevatten over het toekomstige verloop van de inflatie in de Eurozone.
- economische analyse
  - = evaluatie macro-economische indicatoren die info geven over toekomstige inflatieontwikkelingen
  - (bv. loonkosten, wisselkoersen, begrotingsbeleid,...)

Twee-ronde-effecten:

door indexering van de lonen ontstaat er, bij stijgende inflatie, meer en meer het gevaar van de loon- en prijspiraal: hogere prijzen leiden tot loonstijgingen, die op hun beurt weer aan de basis liggen van nieuwe prijsverhogingen.

ALLEEN wanneer de koers van de euro afwijkt van de economische 'fundamentals' en dit de prijsstabiliteit bedreigt zal de ECB ingrijpen.

7.2.5 Monetaire beleidsinstrumenten

Vanaf het begin v/d EMU is het eurosysteem verantwoordelijk voor de beheersing v/d geldstroom. Om deze taak uit te voeren, beschikt ze over monetaire instrumenten die men in 3 categorieën opsplijst.

de openmarktoperaties:

Wekelijkse aanbestedingen van kredieten of basisfinanciering: liquiditeit
verruimende transactie met wederinkoop d.m.v. een variabele rentelender

repo's

=> ECB koopt contant effecten v/e bank en verbindt zich ertoe na 1 week dezelfde effecten terug te verkopen a/d oorspronkelijke eigenaar

- ⇒ ter beschikking stellen van liquiditeiten voor 1 week
- ⇒ daling rente op korte termijn of afremmen van rentestijging

=> omgekeerde repo's = verkopen van effecten

De permanente faciliteiten

= einddagfaciliteiten

- ⇒ Marginale beleningsfaciliteit
- ⇒ saldi o/h einde v/d dag bij de nationale centrale bank aan te vullen tegen onderpand van beleenbare activa
- ⇒ Depositofaciliteit
- ⇒ beleggen bij de nationale centrale banken
- => overnight **De**

monetaire reserve:

- Kredietinstellingen moeten tegen vergoeding bij hun centrale bank een deposito aanhouden ten belope v/e bepaald percentage van (sommige) passiva. => De rente wordt vergoed tegen de rentevoet die geldt voor de basisherfinancieringstransacties.
=> makkelijkere controle van de geldcreatie door het eurosysteem
- opleggen van deze reserve kan een liquiditeitsprobleem voor banken creëren, waardoor deze afhankelijk worden van kredietverlening v/h eurosysteem zodat het systeem een grotere greep krijgt o/d geldmarkt.

7.2.6 De geldmarkt

de markt waar professionelen uit de financiële sector tijdelijk en tegen vergoeding liquiditeiten beleggen bij andere professionelen die kortlopende middelen nodig hebben.

7.3 Het inflatieverschijnsel

Inflatie:

een aanhoudende algemene prijsstijging van de consumptiegoederen. Om van inflatie te spreken moeten de prijzen gedurende een lange tijd een doorlopende tendens tot stijgen vertonen. (meetinstrument van inflatiepercentage = gebaseerd op indexcijfer van consumptieprijzen)

Creeping inflation (sluipende of kruipende):

Wanneer de jaarlijkse toename van het algemene prijspeil minder dan 3 à 4 % bedraagt.

Galopping inflation:

Inflatiepercentage van meer dan 10 %

Hyper inflation:

Prijspeil zeer snel en steil verhoogt, deze inflatie = een catastrofe è diepe ontwrichting van volkshuishoudens.

Oorzaken van inflatie:

1. conjuncturele oorzaken: prijzen stijgen bij grote vraag en zo de productiecapaciteit overschrijdt.

= vraaginflatie = bestedingsinflatie = **demand pull inflation** = conjuncturele inflatie

overbesteding kan voortvloeien uit verschillende oorzaken:

- tekort op overheidsbegroting (stijgingsritme staatsuitgaven overtreft stijgingsritme van bnp omdat de vraag sterker toeneemt dan de productie)
- overschot op lopende rekening door bv. exportoverschot brengt inflatie mee (wanneer V het A overtreft)
- belangrijke investeringen in publieke of privé-sector (productie kan niet aan vraag van de producenten voldoen OF wanneer vraag van consument het aanbod overtreft)

2. Structurele oorzaken:

= **kosteninflatie** = **cost push inflation** = **aanbodinflatie** = structurele inflatie

- inflatie kan ontstaan uit verhoogde kosten voor het produceren van G&D
- looninflatie : als de lonen sterker stijgen dan de productiviteit
- ingevoerde inflatie : prijsstijging van de Belgische invoer (vb. grondstofprijzen) - productiviteitsinflatie : sectoriele productiviteitsstijging zijn inflatoir als sectoren

3. Monetaire oorzaken:

volgens de ruilverhouding van Fisher moet de geldstroom (MV) = goederenstroom (PT)

Als de productiecapaciteit ten volle wordt benut, kunnen de goederentransacties niet meer toenemen en moet dus de prijs stijgen = **monetaire inflatie** (gaat altijd samen met een expansie van de geldstroom volgens monetaristen) wanneer echter een verhoging van de geldstroom plaatsvindt in een situatie waar men de productiecapaciteit niet ten volle benut, leidt dit tot een toename van de transacties, m.a.w. de inflatoire kracht veroorzaakt geen stijging van de prijs.

Gevolgen van inflatie:

Dat consumptieprijzen stijgen is niet noodzakelijk slecht voor de economie:

- lage inflatie stimuleert om dingen aan te kopen, uitstel van aankoop betekent meer betalen voor hetzelfde product.
- Inflatie die niet gelijk loopt met stijging van lonen leidt tot een daling van de reële lonen en dat verhoogt de concurrentiekracht van de bedrijven.
- Voor schuldenaars is inflatie voordelig daar zij in koopkracht minder betalen dan ze oorspronkelijk ontvangen hebben?

- Inflatie doet lopende inkomsten van OH stijgen o.a. als gevolg van progressiviteit van belastingen
- Beperkte inflatie = gunstig voor economie, al is het maar om het deflatiegevaar op een veilige afstand te houden.

Inflatie dat als ongunstig wordt beschouwd voor de economie:

- inflatie in eigen land stijgt sneller dan in buitenland => daling export, toename import + beïnvloedt de werkgelegenheid ook.
  - ⇒ tekort o/d lopende rekening v/d betalingsbalans en nadeel voor de werkgelegenheid
- Loonstijgingen > dan productiviteitsstijgingen => zoeken naar substituten (+ werkloosheid)
  - ⇒ vervanging van arbeid door kapitaalgoederen (diepte-investeringen)
- Fluctuerende inflatie => spelen bedrijven op safe => waardoor geëiste return op investeringen verhoogt => inflatie op LT de reële kost van kapitaal opdrijft, wat investeringen ontmoedigt
- Inflatie tast koopkracht van lonen (als ze niet tijdig worden aangepast)
- Het loon-prijspiraal of twee-ronde-effecten op gang brengen
- Leidt tot verzwaring van progressieve belastingstelsel als het geïndexeerd is
  - ⇒ door niet-indexering v/d belastingschalen komen WN's i/e hogere schijf terecht
- Vermindert de koopkracht van vastrentende spaar- en beleggingsproducten
- Leidt tot hogere overheidsuitgaven
- voor schuldeisers is inflatie nadelig, voor schuldenaars eerder voordelig

Bestrijding van inflatie

Hangt af van de oorzaak!

Bij een conjuncturele inflatie:

- restrictief monetair beleid
  - ⇒ tracht het eurosysteem het aanbod op geldmarkt vooral te beperken door een verhoging van de centrale beleidsrente.
- restrictief begrotingsbeleid
  - ⇒ vraaginflatie terugdringen door restrictief budgettair beleid (OH

belastingdruk verhogen om V af te remmen en dit leidt tot lagere prijzen) Bij structurele inflatie:

- geen van bovenste bestrijdingen omdat deze slecht invloed hebben op de vraagzijde van de economie

Stagflatie:

Een restrictief monetair en budgettair beleid kan aldus werkloosheid doen ontstaan, terwijl het inflatieverschijnsel voortduurt.

Bij kosteninflatie:

- indijken door inkomens- en prijsbeleid

Ingevoerde inflatie en kosteninflatie:

- indijken door prijzen geheel of selectief te blokkeren

Agflatie: inflatie die veroorzaakt wordt door een wereldwijde prijsstijging van landbouwproducten

Gevoelsinflatie: de kloof die ontstaat tussen de inflatieperceptie en de werkelijke inflatie

Deflatie:

= een daling van het algemene prijspeil

- ⇒ consumenten stellen hun aankopen en bedrijven hun investeringen uit in afwachting van nog lagere prijzen
- ⇒ producenten kunnen hun producten niet meer kwijt
- ⇒ voorraden hopen zich op
- ⇒ prijzen zakken weg
- ⇒ producenten kunnen hun producten niet meer kwijt
- ⇒ werkloosheid stijgt snel
- ⇒ mensen ontslaan + verzeilt in negatieve spiraal

Om van deflatie te kunnen spreken, moet de daling van het algemene prijspeil 3 essentiële kenmerken vertonen:

- daling moet algemeen zijn
- voordoen tijdens een min of meer lange termijn
- is verwacht
  - ⇒ in België niet want:
- niet lang genoeg
- verwachtingen nooit gedurende LT negatief **kerninflatie:** inflatie waarbij geen rekening is gehouden met productcategorieën waarvan de prijzen sterk kunnen schommelen, zoals energie en agrarische producten

8 Het internationale handelsverkeer

8.1 De wisselmarkt

- **wisselkoers:** de prijs v/e buitenlandse valuta uitgedrukt in valuta v/h eigen land vb. 1 DKK = 0,1340 EUR

DKK, USD, JPY, NLZ,... => ISO-codes (International Standard Organisation)

- de hoogte van de wisselkoers wordt bepaald op de wisselmarkt (valutamarkt)

= het geheel van de vraag en aanbod van 2 valuta's

- binnen de eurozone : de EUR krijgt t.o.v. de andere munten een vaste notering in het binnenland. Deze notering geeft aan hoeveel buitenlandse munten nodig zijn om 1 EUR te bekomen. vb. 1 EUR = 1,3327 USD of 1 EUR = 156,65 JPY

- de ECB publiceert dagelijks een referentiekopers voor een aantal vreemde munten t.o.v. de EUR (vooral van belang voor financiële instellingen of voor grote bedrijven)

- wisselkoersen bij kredietinstellingen of beursvennootschappen

- **aankoopkoers** (biedkoers)
  - ⇒ koers die de banken willen betalen voor valuta's die hen worden aangeboden
- **verkoopkoers** (laatkoers)
  - ⇒ prijs waartegen de banken valuta's verkopen

biedkoers < laatkoers

8.1.1 Vraag naar en het aanbod van vreemde valuta's

Vraag naar vreemde valuta's binnen de eurozone om betalingen te verrichten i.v.m. :

- de invoer van G&D van buiten de eurozone
- primaire inkomens (lonen, wedden, huur,...) naar buiten de eurozone
- inkomensoverdrachten naar buiten de eurozone
  - ⇒ overdrachten (transfers) zonder economische tegenprestatie vb. verzending van spaargeld naar land van herkomst
- het aankopen van effecten van buiten de eurozone
- investeringen buiten de eurozone van ingezetenen van de eurozone
- primaire inkomens (lonen, wedden, huur,...) van buiten de eurozone
- inkomensoverdrachten van buiten de eurozone
- investeringen van buiten de eurozone in de eurozone

hoe ontstaat een wisselkoers? :

- ⇒ wisselmarkt voldoet bij benadering aan de voorwaarden van volledige concurrentie
- zeer veel importeurs en exporteurs, beleggers en investeerders
- wisselmarkt is open na bemiddeling van de beurs
- wisselmarkt is transparant
- elke vreemde valuta is een volkomen homogeen product
  - ⇒ wisselmarkt ontstaat uit confrontatie tussen V & A van vreemde valuta

8.1.2 Factoren die de vraag naar en het aanbod van vreemde valuta's bepalen

Vraag naar en aanbod van vreemde valuta's vertoont een afgeleid karakter

- ⇒ factoren die een rol spelen bij invoer en uitvoer oefenen een directe invloed uit op V&A van vreemde valuta's en dus ook op de wisselkoers

Beïnvloedende factoren (ceteris paribus):

- x vraagzijde
  - de prijsontwikkeling binnen en buiten de eurozone grafiek p 244
    - veranderingen in de voorkeur van de consumenten grafiek p 245
    - verandering in het inkomensniveau grafiek p 245
- aanbodzijde
  - de rentevoeten binnen en buiten de eurozone grafiek p 246
    - verandering in de productiviteit grafiek p 247

8.1.3 Wisselkoerssystemen flexibele wisselkoersen

(vrije, vlottende, zwevende)

- ontstaan door de interactie van de vraag naar en het aanbod van vreemde valuta's
  - ⇒ de wisselkoersen veranderen voortdurend door de wijziging in de vraag naar en het aanbod van vreemde valuta's
- nadeel : wisselkoersrisico

?

⇒ belangrijk element van onzekerheid in de internationale handel **vaste wisselkoersen (stabiele, gebonden)**

De monetaire overheid stelt een officiële wisselkoers vast (= **spilkoers of pariteit**) en neemt maatregelen om de vastgestelde koers te handhaven. In de praktijk worden de koersfluctuaties binnen vrij enge perken gehouden. Zolang de wisselkoers binnen de afgesproken grenzen blijft, komt de centrale bank niet tussenbeide. Als de wisselkoers buiten de grenzen dreigt te komen, moet de centrale bank op de wisselmarkt interveniëren met verschillende maatregelen :

Boven de grens	Onder de grens
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Steunverkopen ▪ Rente verhogen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Steunaankopen ▪ Rente verlagen

grafieken p. 249

devaluatie:

de monetaire overheid laat de officiële koers van een valuta dalen, waardoor het land relatief goedkoper wordt (= wettelijke waardevermindering van de nationale valuta ten opzichte van andere valuta's) **Depreciatie:** wijzigt het prijsmechanisme op de valutamarkt de wisselkoersen (alleen van toepassing op zwevende valuta's) => waarde daalt t.o.v. andere valuta

Revaluatie:

de monetaire overheid laat de officiële koers van een valuta stijgen, waardoor het land relatief duurder wordt.

Devaluatie = succes? Hangt af van:

- import- en exportelasticiteit o mate van gevoeligheid waarmee de vraag op een prijswijziging reageert
  - bij lage prijsgevoeligheid, heeft devaluatie geen grote stijging van afzet tot gevolg
- reacties van concurrerende landen
- binnenlandse prijsevolutie (hogere importprijzen van grondstoffen worden doorgerekend in prijs van eindproduct)

8.1.4 Bretton Woods Bretton

Woods-systeem:

- Juli 1944
- Conferentie: voor zekere ordening van het internationale betalingsverkeer tot stand te brengen
- Vaste wisselkoers op basis van goud-dollarstandaard
- de munten van alle deelnemende landen werden gekoppeld aan de USD (=sleutelvaluta) die zelf tegen een vaste koers in goud kon worden omgezet, zij het alleen door de centrale banken

Ineenstorting van het internationale muntstelsel

- VS è grote overschotten op lopende rekening van betalingsbalans
  - ⇒ gevolg = dollartekort in rest van de wereld
- vanaf 1948 geleidelijk opgevangen door Marshall-hulp

?

Eind jaren '50:

- oplopende Amerikaanse betalingsbalanstekorten de dollartegoeden fors stijgen in rest van wereld
daardoor groeide wanverhouding tussen omvang van deze tegoeden en de Amerikaanse goudvoorraad.
- Om dollar te ondersteunen moesten de ECB's dollars opkopen Begin jaren '70:
- ECB's van sommige landen gingen massaal dollars om goud bij de Federale Reserve

15 augustus 1971

- door President Richard Nixon
- einde aan de convertibiliteit van dollar tegen goud
⇒ einde Bretton Woods-systeem

8.1.5 Het Europees Monetair Stelsel (= EMS)

- 13 maart 1979
- schommelingen i/d koersen v/d munten waren toegestaan tot 2,25% (zwakkere munten tot 6%) v/d spilkoersen (afgesproken waarden). De centrale banken moesten door rentewijzigingen of door aan- en verkoop van bepaalde valuta's ingrijpen o/d koers binnen de afgesproken bandbreedte te houden. Soms was een devaluatie of revaluatie nodig. **van EMS naar EMU:**

- verdrag van Maastricht (december 1991)
⇒ plan om tot een Economische en Monetaire Unie te komen binnen de EU
- 1 januari 1999 : start EMU met 11 landen
- eenheidsmunt : euro
- alle lidstaten die aan de conventiecriteria voldeden konden toetreden
- 1 januari 1998 : oprichting ESCB (Europees Stelsel van Centrale Banken)
⇒ 11 centrale banken + ECB
⇒ vestigingsplaats = Frankfurt am Main
⇒ Functie = coördinatie van het monetaire beleid tussen de eurozone en andere landen van EU

de 5 conventiecriteria van Het Verdrag van Maastricht:

inflatiecriterium: inflatie moet stabiel zijn (max 1,5 ptn boven gemiddelde inflatie v/d 3 lidstaten met de laagste inflatie **rentecriterium:** de langetermijnrente (10j) mag max. 2% ptn boven gemiddelde rente v/d 3 lidstaten met de laagste inflatie **wisselkoersstabiliteit:** de nationale valuta moeten gedurende min. de laatste 2j binnen de smalle schommelingen v/h EMS zijn gebleven zonder ernstige spanningen **overheidstekort:** mag niet meer dan 3% van het BBP bedragen **overheidsschuld:** mag niet meer dan 60% van het BBP bedragen (EU-verdrag neemt ook genoegen met overheidsschuld die in voldoende mate en met voldoende snelheid de norm benadert)

EMU (Economisch en Monetaire Unie)

- 1 januari 1999 : invoering van de euro
- 1 januari 2000 : invoering van eurobiljetten en euromunten
- overgangsfase tot 31/12/2001 => ondernemingen konden vrij beslissen wanneer ze de stap zetten naar het gebruik van de euro = no compulsion, no prohibition = geen verbod en geen verplichting.

Argumenten pro en contra EMU Voordelen:

- voor handelaars geen wisselkoersproblemen meer
- handelaars in eurozone moeten zich niet meer verzekeren tegen het wisselrisico
- consumenten en bedrijven kunnen dezelfde producten uit andere landen makkelijker vergelijken
- EU = leidende handelsmacht in wereld naast VS en Japan => daardoor kan munt uitgroeien tot een belangrijke wissel- of reservevaluta
- Beleid is eenvoudiger door gebruik van 1 munt
- Risico's beter verspreiden, terwijl spaaroverschotten en –tekorten efficiënter kunnen worden toegewezen
- Grote macro-economische stabiliteit door wegvallen risico op onevenwichtige wisselkoersverhoudingen

Nadelen:

- Economische behoefte wordt niet voor elke lidstaat beantwoord (aangezien de ECB haar beleid moet afstemmen op de hele eurozone)
- Eurolanden verliezen de mogelijkheid schuld uit te geven in een munt waarover ze volledige controle hebben, want ze kunnen geen wisselkoersaanpassingen meer doen
- Toename van risico's op financiële besmetting reëel aanwezig (door sterk verweven finan. Syst.)
- Muntkoers weerspiegelt sterkte of zwakte van de economie van een land
- Een gemeenschappelijke monetaire politiek brengt onvermijdelijk een tendens mee naar grotere uniformiteit op het vlak van de fiscale en de sociale politiek.

Het stabiliteits- en groeipact Stabiliteitspact:

- juni 1997 (Top van Amsterdam) goedgekeurd
- het deficit (kstekort) in lidstaten van de EMU-lidstaten mag nooit meer dan 3% v/h BBP bedragen, tenzij bij uitzonderlijke gebeurtenissen. (vb. zware recessie) Bij een begrotingstekort >3% moeten de Eurolidstaten de nodige maatregelen nemen.

Groeipact:

- juni 1997 goedgekeurd
- coördineren v/h economische leven en de stimulering v/d tewerkstelling

'Economic governance'

Eurozone is kwetsbaar => monetaire unie werkt niet goed want er is geen politieke unie
Daarom wordt er gewerkt aan een sterker economisch bestuur:

Economic governance en bestaat uit drie delen:

1. Europese Commissie wil meer greep op de begrotingen van lidstaten (stabiliteitspact)
  - Commissie wil strenger preventief toezicht op budgetten (om ontsporingen van begrotingen te vermijden)
  - Landen met overheidsschuld > 60% van het bbp riskeren procedure indien schulden niet snel genoeg afbouwen (elk jaar met 1/20ste min. verminderen)
  - Aanhouden tekort van 3% van bpp leidt tot straf
    - Bij (gevaar op) begrotingsontsporing moet land 0,2% vn zijn bbp storten op rekening die rente opbrengt
    - Als sanering uitblijft, verliest euroland rente
      - Als land na aanmaningen niets onderneemt, houdt Europa basisbedrag + rente in
2. Macro-economisch toezicht (europact)

- Strenger toezien op structurele zwaktes of onevenwichten in macro-economie ○ Minder competitieve landen sterker en concurrentiëler maken ○ Via statistiek è economische gezondheid bepalen

3. Europlus-pact:

- Ontstaan bij aansluiting 6 niet-eurolanden
- opzetten van een permanent financieel reddingsmechanisme (geld klaargehouden door landen van eurozone voor probleemlanden)
- EFSM = European Financial Stabilisation Mechanism ○ 60 miljard dat Europese Commissie leent met de EU-begroting als waarborg
- EFSF = European Financial Stability Facility ○ 440 miljard aan leningen waarvoor de eurolanden borg staan
- ESM = European Stability Mechanism ○ Vanaf juli 2013 een permanent vangnet voor eurolanden ○ Kan effectief 500 miljard euro lenen aan probleemlanden ○ Kan geld lenen maar ook obligaties opkopen op primaire markt
  - In ruil wel streng besparingsprogramma opgelegd in samenspraak met IMF

Het rapport dat de Europese Commissie van de Belgische begrotingsplannen heeft gemaakt, koppelt daar voor ons land 6 aanbevelingen aan:

- begrotingstekort sneller afbouwen door structureel te besparen via de uitgaven
- ouderen moeten langer werken
- loonhandicap en/of index moet weg
- werkloosheidsuitkeringen moeten uitdoven in de tijd
- concurrentie op energiemarkt en in kleinhandel moet beter
- banksector moet verder saneren (weer gezond maken)

EMS-II

Om lid te worden v/d EMU moet voldaan worden a/d 5 conventiecriteria. De kandidaat EMUlidstaat moet o.a. minimum 2 jaar deelnemen a/h wisselkoerssysteem EMS-II. Dit systeem koppelt de munten v/d EU-lidstaten die niet a/d euro deelnemen. Het lidmaatschap van EMS-

II is vrijwillig. (vb. DKK, CYP,...)

Voor al deze munten geldt een schommelingmarge van 15%. Om zich bij de eurozone te kunnen voegen, mogen de kandidaat-munten geen 'stabiel pad van depreciatie' tegenover de euro vertonen. Concreet verbinden de centrale banken van de EMS-II-landen zich ertoe te interveniëren indien hun munten meer dan 2,25% dalen t.o.v. de vastgelegde spilkoers

8.2 De betalingsbalans

= een systematisch overzicht van alle economische transacties tussen de eigen ingezetenen en die van andere landen, voor een bepaalde periode. (meestal een jaar) (economische transacties= in- en uitvoer G&D, primaire inkomens, inkomensoverdrachten,... => transacties tussen eigen ingezetenen en ingezetenen van andere landen)

8.2.1 De deelrekeningen van de betalingsbalans van België

IMF geeft voorkeur aan een betalingsbalans op transactiebasis

- neemt alle transacties op bij het afsluiten van de transactie zelf
- men geeft dus transactie steeds in ook al ○ heeft het geen aanleiding tot geldoverdracht

- vindt de betaling pas later plaats ○
- is het een vereffening van iets

Uitgaven	Lopend verkeer	Inkomsten
<ul style="list-style-type: none"> • invoer goederen • invoer diensten • primaire inkomens aan buitenland • inkomenstransferten aan buitenland • uitvoer kapitaal 	<ul style="list-style-type: none"> • goederenverkeer • dienstenverkeer • inkomens • lopende overdrachten • kapitaal- en financieel verkeer 	<ul style="list-style-type: none"> • uitvoer goederen • uitvoer diensten • primaire inkomens van buitenland • inkomenstransferten van buitenland • invoer kapitaal

Het lopend verkeer:

men spreekt hiervan omdat het hier gaat om transacties die direct samenhangen met een proces van productie, verdeling en besteding van het nationale inkomen.

8.3 Inleiding

8.3.2 Het internationaal monetair fonds = IMF IMF

vervult 3 opdrachten:

1. Toezicht en beoordeling van het macro-economische en wisselkoersbeleid van de landenleden

⇒ toezicht op werking van Bretton Woods-systeem

Wat doet IMF?:

- jaarlijkse consultaties met individuele landenleden over economische en monetaire beleid van land
- IMF geeft oordelen en aanbevelingen, betreffende het beleid van het land (maar zijn niet bindend)
- 2x per jaar: mondiale economische situatie besproken in 'the world economic outlook' en het 'global financial stability report'
- verschaffen van tijdige waarschuwingen over macro-economische en financiële risico's (samen met FSB = financial stability board)

2. verlenen van technische bijstand aan de landenleden Hulp

en expertise op verschillende terreinen zoals:

- ontwikkeling en toepassing van monetair en begrotingsbeleid
- ontwikkeling van instellingen
- training van ambtenaren
- herziening van de wetgeving

3. Verlenen van financiële steun aan landenleden die problemen hebben met betalingsbalans

- verstrekt kredieten aan landen met tijdelijk tekort (import > export)
- via bepaald quotum wordt bepaald hoeveel een bepaald land van het fonds kan lenen
- in beginjaren zijn er de gewone trekkingsrechten van een land in het IMF. Voor een bepaald bedrag (25% van quotum) zijn de trekkingsrechten onvoorwaardelijk (zonder enige voorwaarde), indien meer moet men rente betalen.
- Speciale trekkingsrechten (str) (SDR= special drawing rights) = nieuwe soort internationale munteenheid dat werd toegewezen aan de lidstaten in verhouding tot hun quotum.

- Deze worden overdragen van land tot land

8.3.3 De Wereldbank

= International Bank for Reconstruction and Development = IBRD

- kwam tot stat bij het verdrag van Bretton Woods in juli 1944
- na 1950 vooral gericht op ontwikkelingslanden ○ verstrekt LT-kredieten
  - deze leningen enkel voor productieve doeleinden (gewaarborgd door OH van land)
- International Finance Corporation (IFC) => verstrekken leningen aan particuliere ondernemingen tegen de normale rentevoet + eist geen waarborg van OH maar enkel het akkoord van de OH.
- International Development Association (IDA) => zachte leningen met lange looptijd en lage rente aan de minst ontwikkelde landen
- Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA) => moet particuliere investeringen in ontwikkelingslanden bevorderen voor verzekeringen van de niet-commerciële risico's die daaraan verbonden zijn.

Laatste jaren vooral adviserende functie + rol als katalysator in het aantrekken van kapitaal naar ontwikkelingslanden en het verlenen van bijstand in de formulering van hervormingsprogramma's voor schuldenlanden, de financiering van deze programma's en het uitoefenen van toezicht op de naleving ervan.

8.4 internationale beleidscoördinatie

G7 (7 grootste industrielanden: VS, Dui, Japan, Fr, It, VK en Canada)

⇒ overlegclub over economische vraagstukken

Groep van 8 (G8 = + Rusland)

⇒ naast financiële en economische zaken houdt ze zich ook steeds meer bezig met politieke thema's, veiligheid en milieu.

MAAR

Zij moeten gaan opletten voor de opkomende economieën

⇒ BRICS-landen (Brazilië, Rusland, India, China, Z-Afr)

G20

- opgericht in 1999
- om een antwoord te bieden op de financiële crisis in Azië
- permanente overlegorgaan voor het beheer van de wereldeconomie
- = goed voor meer dan 85% van het bpp

9 Het internationale handelsverkeer

9.1 Betekenis en beschrijving van het Belgische handelsverkeer

9.1.1 Internationale context

- grafieken p 286

- invoerquote : $m = (M / \text{BBP}) \cdot 100$
- uitvoerquote : $x = (X / \text{BBP}) \cdot 100$ (uitvoer % op het bbp)
- openheidgraad : $x' = (X / (\text{BBP} + M)) \cdot 100$ (uitvoer uitgedrukt in % beschikbare middelen)

9.1.2 De buitenlandse handel van België 2000-2006

Dekkingscoëfficiënt: de waarde van goederenuitvoer in procenten van de goedereninvoer

$$= (X/M) \cdot 100$$

> 100 = overschot op de handelsbalans

< 100 = tekort op de handelsbalans

Nettoruilvoet :

(indexcijfer van het prijspeil bij uitvoer/ indexcijfer van het prijspeil bij invoer) x100

9.1.3 De voordelen van de internationale vrijhandel

- vrijhandel

= situatie waarin regeringen geen belemmeringen opwerpen voor in- en uitvoer van G&D

- Voordelen

- internationale vrijhandel leidt tot specialisatie
  - ⇒ daling v/d productiekosten door betere aanwending productiefactoren
- grotere afzetmarkten
  - ⇒ schaalvergrotingseffecten a.g.v. massaproductie en impact o/d werkgelegenheid
- consumenten profiteren van lage prijzen i/h buitenland
  - ⇒ gestegen koopkracht => stijging productie => hogere inkomens
- keuzemogelijkheden v/d consumenten worden groter
- een betere kwaliteit door een grotere efficiëntie

9.1.4 Grenzen a/d internationale vrijheid Protectionisme:

allerlei overheidsmaatregelen om de binnenlandse economie te beschermen tegen buitenlandse concurrentie

Argumenten PRO protectie:

- opvoedingsargument (= infant industry argument)
  - ⇒ nieuwe of bestaande bedrijven met nieuw product kunnen het moeilijk krijgen als er sterke concurrentie is vanuit het buitenland
- lageloonlanden-argument
- antidumpingargument
  - ⇒ dumping = producten worden in buitenland tegen lagere prijs dan de prijs waartegen men hetzelfde goed in het binnenland levert
  - ⇒ sociale dumping = lonen liggen uitermate laag en van sociale zekerheid geen sprake
- zelfvoorzieningsargument
  - ⇒ land wilt te grote afhankelijkheid van buitenland vermeiden
- werkgelegenheidsargument
  - ⇒ wanneer de conjuncturele werkloosheid die in een land heerst dreigt toe te nemen, kan beperking van de invoer, de werkgelegenheid bevorderen

9.2 Handelspolitiek

9.2.1 Tarifaire belemmeringen

= invoerrechten of douanerechten (belastingen op ingevoerde goederen)

- x specifieke rechten : geheven op hoeveelheid
- x ad-valorem : geheven op de waarde (% o/d waarde)

Exportsubsidies : maken het mogelijk tegen concurrerende prijzen te exporteren

9.2.2 Niet-tarifaire belemmeringen

- importquota of invoercontingenten
  - ⇒ de hoeveelheid die men mag invoeren v/d bepaald goed
- economische boycot
  - ⇒ totaal verbod v. handel met bepaald land m/d bedoeling politieke invloed uit oefenen
- embargo
  - ⇒ hetzelfde principe als boycot, maar beperkter qua omvang
- het invoer van administratieve en/of technische voorschriften (kwaliteitseisen, verpakkingseisen,...)

9.3 Mondiale samenwerking : internationaal handelsverkeer

Internationale overeenkomsten die veel invloed hebben gehad o/d ontwikkeling v/d wereldhandel.

9.3.1 De Wereldhandelsorganisatie (WTO = World Trade Organisation) GATT (General Agreement on Tariffs and Trade)

- x 30 oktober 1947
- x hoeksteen v/h streven naar vrijhandel na WOII
- x 8 GATT-rondes van multilaterale handelsbeperkingen
  - ⇒ bedoeling was het slopen van internationale handelsbelemmeringen ⇒ **tabel**

Jaar	Plaats/naam	Onderwerp(en)	Opmerkingen
1947	Genève	Tarieven	product-per-product en land-per-land onderhandelingen
1949	Annecy	Tarieven	
1951	Torquay	Tarieven	
1956	Genève	Tarieven	
1960-1962	Genève (Dillonronde)	Tarieven	
1964-1967	Genève (Kennedyronde)	Vooraf vermindering tarieven	reactie : niet-tarifaire belemmeringen (administratieve invoerformaliteiten, kwaliteitscontroles, enz...)
1973-1979	Genève (Tokioronde)	Vooraf vermindering niet-tarifaire belemmeringen	reactie: neoprotectionisme
1986-1994	Genève (Uruguayronde)	Tarieven, niettarifaire-belemmeringen, diensten- sector, intellectuele eigendommen, landbouw, textiel en kleding, oprichting WTO	

WTO

- tijdens de Uruguay-ronde (1 januari 1995) werd GATT omgevormd tot een permanent orgaan voor de internationale handel
- belangrijkste principe : non-discriminatieprincipe
- clause v/d meest begunstigde natie (= most favoured nation clause)
  - ⇒ een lager tarief, toegestaan aan 1 handelspartner, moet men automatisch ook toekennen aan alle andere landen die lid zijn van WTO
  - ⇒ uitzondering : landen die samen een vrijhandelszone of een douane-unie vormen, ontwikkelingslanden
- beslissingen worden genomen bij consensus. Elke lidstaat heeft 1 stem. à alle beslissingen moeten achteraf worden goedgekeurd door de nationale parlementen
- hoofdzetel : Genève
- Doha Ontwikkelingsagenda (thema: de bijdrage die handel aan ontwikkeling kan leveren)

Andersglobalisten of democratische globalisten => meer globaliseren: ook rechtvaardige arbeidsvoorwaarden, mensenrechten, milieuwetten, sociale rechten,... overal te wereld gelden.

9.3.2 De United Nations Conference on Trade And Development (Unctad)

- Ontwikkelingslanden gaan zich verenigen 'Groep van 77'
  - Leidde tot alternatieve handelsorganisatie (1964) = Unctad
- Permanente organisatie van de Verenigde Naties
  - Zodat handelsnoden van ontwikkelingslanden meer aan bod komen
  - Elke lidstaat heeft 1 stem

9.3.3 Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) = gevolg van Marshallhulp die VS aan West-Europa bood

1. OEES = Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (1948)

=> doel = handels- en betalingsverkeer weer op gang brengen en Marshallhulp verdelen

2. DAN OESO (omdat er niet-Europese landen toetraden in 1961)

=> gevestigd in Parijs

=> hoofdzakelijk studiewerk & 2x per jaar rapport over internationale situatie (Economic Outlook)

=> brengt ieder jaar rapport uit over economische toestand in elke lidstaat

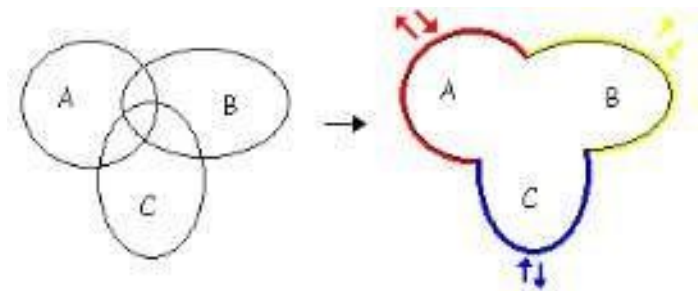
=> vooral adviserende functie met betrekking tot de te voeren economische politiek en de ontwikkelingshulp

9.4 Vormen van Economische integratie

= samenwerking tussen verschillende landen op economisch en sociaal gebied met doel een grotere economische eenheid te worden

⇒ harmonisatie v/d economische politiek v/d verschillende landen **Vrijhandelszone:**

= de deelnemende landen komen overeen de onderlinge handelsbelemmeringen af te schaffen, terwijl elke deelnemer zijn eigen handelsbelemmeringen t.o.v. derden blijft behouden

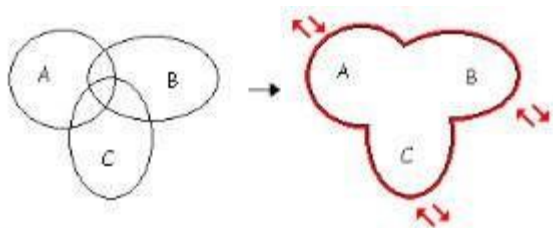

- EVA / EFTA (Europese vrijhandels associatie)
  - EER (Europese Economische Ruimte)
  - Centraal-Europese Vrijhandelsovereenkomst
  - NAFTA (North American Free Trade Agreement)
  - FTAA (Free Trade Area of the America's)
  - ASEAN (Association of Southeast Asian Nations)
- ⇒ tegen 2010 vrijhandelszone: AFTA (Asian Free Trade Area)

Douane-unie:

⇒ er is niet alleen onderlinge vrijhandel, maar tevens t.o.v. niet-aangesloten landen een gemeenschappelijke handelspolitiek (o.a. gemeenschappelijk buitentarief)

- Benelux
- Mercosur (= Mercado comun del sur)

Gemeenschappelijke markt:

= douane-unie met een vrij verkeer van productiefactoren

- verdrag van Schengen (Luxemburg)
- verdrag van Amsterdam : schaft identiteitscontroles aan de grenzen af
- 15 landen (Schengengroep) : 13 oude EU-lidstaten (uitz. Groot-Brittannië en Ierland)
+ 2 niet-leden (IJsland en Noorwegen)

Economische unie

⇒ naast de gemeenschappelijke markt coördineert en harmoniseert een economische unie het economische en sociale beleid in die landen

- europese unie (EU)

10 Conjunctuur en economische groei

10.1 Conjunctuur

10.1.1 Beschrijving

Conjunctuurbeweging:

openvolging v/e periode van snellere/tragere economische groei, schommelt rond trend

- groeivoet = verandering in de tijd in het BBP
de omvang BBP i/d startsituatie

vb. $t_0 = 300 \times 10^9$ t $10 \times 10^9 = 1$

$t_1 = 310 \times 10^9$ t $300 \times 10^9 = 30$

- grafiek p 328

- hoogconjunctuur: groeivoeten liggen permanent boven de trend
- laagconjunctuur: groeivoeten liggen permanent onder de trend
- expansie: groeivoeten stijgen boven trend
- recessie: groeivoeten dalen boven trend
- depressie : groeivoeten dalen onder trend
- economisch herstel: groeivoeten stijgen onder trend
- boom = piek = hoogtepunt
- slump = dal = dieptepunt

Indicatoren

Het BBP

- reële BBP (uitgedrukt in reële prijzen i.p.v. lopende prijzen) ○
jaarlijkse % groei van het reële BBP (groeivoet)
- grafiek P329 ○ moet genuanceerd worden :

- het BBP zegt niets over de manier waarop het tot stand komt
vb. verspilling van grondstoffen, etc.
- het BBP bevat enkel de goederen en diensten die in een prijs uitgedrukt worden, niet :
  - ~ de productie van goederen en diensten voor eigen gebruik
  - ~ diensten van een thuiswerkende ouder
- het BBP zegt ook niets over het gebruik van de goederen en diensten
  - ~ productie van oorlogsmaterieel
  - ~ kosten van milieuverontreiniging
- informatiegap (statistieken BBP komen te laat)

Andere conjunctuurindicatoren

- algemene vereisten
  - duidelijk verband met het economisch gebeuren
  - conjunctuurgevoelig
  - info moet snel ter beschikking zijn
- vb. werkloosheidspercentage, fluctuaties in de investeringen, in- en uitvoer, prijzen, ...
- verlopen niet altijd synchroon met andere
  - leading indicatoren (voorlopende)
    - slaan vroeger om dan de meeste
      - vb. begonnen woongebouwen, invoer in volume, ...
  - lagging indicatoren (vertraagde)
    - blijven meestal achter
    - vb. investeringen, NWW (niet werkende werkzoekenden), ...
  - coïncidente indicatoren (gelijklopende)
    - vb. uitvoer goederen, elektriciteitsverbruik, ...
- enkelvoudige indicatoren
  - ⇒ weinig representatief voor totaalbeeld
- synthetische of samengestelde indicatoren
  - ⇒ verwerking van verschillende gegevens tot 1 reeks
  - ⇒ meer representatief

De conjunctuurpolitiek

- overheid probeert conjunctuurschommelingen af te vlakken
  - bij laagconjunctuur : economie aanwakkeren
  - bij hoogconjunctuur : economie afremmen
  - instrumenten : monetaire politiek, begrotingsbeleid, prijsbeleid (zie hdt6) Verklaring p.333- e.v.

10.2 Economische groei

10.2.1 Begrip

- een langetermijnbegrip
- meetinstrument : reële groei van het BBP
  - ⇒ gemiddelde jaarlijkse groeivoet van het BBP

10.2.2 Determinanten van de groeibeweging

Determinanten : samenspel van aanbod en vraagfactoren:

bevolkingsgroei: deze bepaalt mee de beschikbare hoeveelheid arbeidskrachten, maar evenzeer de vraag naar goederen en diensten

kapitaalvorming:

investerings vormen niet alleen een deel van de totale vraag naar goederen en diensten maar veroorzaken ook een uitbreiding van de kapitaalgoederenvoorraad. **technische ontwikkeling:** hierdoor stijgt de productiviteit van de kapitaalgoederenvoorraad **onderwijs:** kunnen we beschouwen als investeringen in menselijk kapitaal (=human capital), want hierdoor verhoogt de kwaliteit en bijgevolg de productiviteit.

10.2.3 Voor- en nadelen van de economische groei Voordelen:

- algemene stijging van de reële inkomens, waardoor de vraag naar goederen en diensten stijgt en de productie ervan op grotere schaal kan gebeuren.
- toename van het aantal beschikbare producten
- technologische vooruitgang **Nadelen:**
- uitputting van de grondstofreserves
- milieubezoedeling
- rapport van de club van Rome
  - ⇒ 1972, “The limits to Growth”

10.2.4 Duurzame ontwikkeling : groei & milieu

=> productie & consumptie ontwikkelen zich zo dat wordt voorzien i/d behoeften v/d huidige generatie, zonder dat de kansen van toekomstige generaties om in hun behoeften te voorzien in gevaar worden gebracht.

=> ecologische voetafdruk is een maat voor de benodigde hoeveelheid aardoppervlakte om een bevolking op haar huidige consumptie een jaar te onderhouden.